

**INFORMACJA RADY MINISTRÓW
O REALIZACJI W ROKU 2015
USTAWY
Z DNIA 9 CZERWCA 2011 r.
O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE
PIECZY ZASTĘPCZEJ
(Dz. U. z 2016 r. poz. 575)**

WARSZAWA, 31 lipca 2016 rok

I. Wprowadzenie	3
II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny	5
1. <i>Asystent rodziny</i>	6
2. <i>Placówki wsparcia dziennego</i>	9
3. <i>Rodziny wspierające</i>	9
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej	10
1. <i>Rodzinna piecza zastępcza</i>	13
a) <i>Struktura</i>	13
b) <i>Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej</i>	18
c) <i>Świadczenia dla rodzin zastępczych</i>	22
d) <i>Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej</i>	25
e) <i>Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka</i>	26
2. <i>Instytucjonalna piecza zastępcza</i>	27
a) <i>Struktura</i>	27
b) <i>Wydatki</i>	32
IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą	33
V. Adopcja	35
1. <i>Ośrodki adopcyjne</i>	35
2. <i>Przysposobienie krajowe</i>	37
3. <i>Przysposobienie międzynarodowe</i>	38
VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2015	39
1. <i>Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy</i>	39
2. <i>Deinstytucjonalizacja, środki europejskie oraz współpraca międzynarodowa</i>	40
VII. Wydatki na realizację ustawy w 2015 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy ..	42
VIII. Podsumowanie	45
Aneks	48

I. Wprowadzenie

Artykuł 189 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575), zwanej dalej także „ustawą”, zobowiązuje Radę Ministrów do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o realizacji ustawy w roku poprzednim wraz z wnioskami o sposobie i zakresie finansowania zadań wynikających z ustawy. Zgodnie z art. 239 pierwsza informacja o realizacji ustawy została przedstawiona do dnia 30 lipca 2013 r., natomiast kolejne roczne informacje są przedstawiane Sejmowi i Senatowi do dnia 31 lipca następnego roku kalendarzowego. Tym samym niniejsza Informacja o realizacji ustawy stanowi czwartą w kolejności analizę jej stosowania.

Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r. Kształtuje ona sferę działań państwa wobec rodzin mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które skutkują zagrożeniem lub umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.

Ustawa reguluje zagadnienia dotyczące:

- 1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
- 2) rodzinnej pieczy zastępczej;
- 3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- 4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
- 5) procedur adopcyjnych;
- 6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

W okresie sprawozdawczym miały miejsce 3 nowelizacje ustawy oraz wchodziły w życie przepisy wprowadzone ustawą z dnia 25 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 1188). Powyższa ustawa wprowadzała także obowiązek wydania nowych aktów wykonawczych do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (placówki wsparcia dziennego, kontrola wojewody i wzór kwestionariusza i karta dziecka w postępowaniu adopcyjnym).

W roku sprawozdawczym miały miejsce następujące nowelizacje ustawy:

1. Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1045);
2. Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. poz. 1199)
3. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1830).

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. (dalej: „Ustawa zmieniająca”), wprowadza m.in. zmiany do ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, umożliwiające łączenie jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, a także centrów administracyjnych do obsługi placówek opiekuńczo-wychowawczych, utworzonych przez powiaty na podstawie art. 94 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz centrów administracyjnych do obsługi placówek wsparcia dziennego, utworzonych przez gminy lub powiaty na podstawie art. 18a ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (art. 43 Ustawy zmieniającej).

Zgodnie z art. 48 ust. 7 Ustawy zmieniającej, centra administracyjne do obsługi placówek opiekuńczo-wychowawczych, utworzone przez powiat na podstawie art. 94 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w jej obecnym brzmieniu, mogą działać na dotychczasowych zasadach, nie dłużej jednak niż przez 12 miesięcy od dnia wejścia w życie Ustawy zmieniającej. Po tym terminie wspólna obsługa ekonomiczno-administracyjna i organizacyjna placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez powiat możliwa będzie na podstawie znowelizowanej ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 814).

Należy również podkreślić, że po 1 stycznia 2016 r. powiat nie może tworzyć nowych centrów administracyjnych do obsługi placówek opiekuńczo-wychowawczych na dotychczasowych zasadach.

Omawiana Ustawa zmieniająca uchyliła ponadto ust. 2 w art. 97 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, który stanowił: „*W przypadku zapewnienia na podstawie art. 94 wspólnej obsługi ekonomiczno-administracyjnej i organizacyjnej placówek opiekuńczo-wychowawczych placówką opiekuńczo-wychowawczą kieruje dyrektor podmiotu, który zapewnia tę obsługę, przy pomocy wyznaczonego w poszczególnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych wychowawcy.*”. Oznacza to, że również placówki opiekuńczo-wychowawcze, którym zapewni się wspólną obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną na nowych zasadach, czyli na podstawie ustawy o samorządzie powiatowym będą kierowane przez własnego dyrektora.

Na podstawie art. 18c, art. 93 ust. 2b i 3a oraz art. 93a ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dodanymi przez art. 43 Ustawy zmieniającej, obowiązującymi od 1 stycznia 2016 r., możliwe jest połączenie następujących jednostek:

- placówki wsparcia dziennego lub innego gminnego podmiotu wyznaczonego do pracy z rodziną z jednostką organizacyjną pomocy społecznej,
- placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym z placówką opiekuńczo-wychowawczą lub powiatową jednostką organizacyjną pomocy społecznej,
- form instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego) z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej.

Z informacji napływających do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że władze samorządowe nie są zadowolone ze zmian wprowadzonych ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw. Krytycznie odnoszą się zwłaszcza do konieczności reorganizacji dotychczasowego systemu wspólnej obsługi ekonomiczno-administracyjnej i organizacyjnej placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tak krótkim okresie od jego stworzenia. Podkreślają, że konieczność zatrudniania dyrektora w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, którym zapewnia się wspólną obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną znacznie zwiększa koszty prowadzenia tych placówek.

Niepokojąca wydaje się również – w kontekście zmian wprowadzonych przez Ustawę zmieniającą – perspektywa łączenia zróżnicowanych jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, co w konsekwencji może zagrażać rodzinnemu charakterowi placówek opiekuńczo-wychowawczych i tym samym bezpieczeństwu przebywających tam dzieci. Zgodnie z przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej powinny wspierać proces integracji dziecka ze środowiskiem lokalnym i pomagać w przygotowaniu się do dorosłego życia.

W 2016 r. rozpoczęły się prace zmierzające do nowelizacji ww. ustawy, tak aby jej przepisy były nade wszystko zgodne z dobrze pojętym dobrem dziecka, a także nie generowały wzrostu kosztów prowadzenia instytucjonalnych form pieczy zastępczej po stronie samorządów lokalnych.

Kolejna nowelizacja ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która wprowadziła znaczne zmiany w zasadach tzw. adopcji ze wskazaniem, miała znaczący wpływ na proces tzw. uszczelniania procedur adopcyjnych w Polsce. Zmiany sprowadzały się przede wszystkim do:

- a) ograniczenia kręgu osób, które można wskazać jako kandydatów do przysposobienia dziecka jedynie do krewnych rodziców dziecka;
- b) wzmocnienia obowiązku kwalifikacji kandydatów poprzez obowiązek złożenia wniosku do sądu wraz ze wskazaniem ośrodka adopcyjnego przygotowującego do przysposobienia.

Trzecia nowelizacja z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw wprowadziła zmiany w regulacjach odnoszących się do kwestii świadczeń nienależnie pobranych i sposobów ustalania odsetek ustawowych za opóźnienia.

W kontekście ww. aktów prawnych, wydano w okresie sprawozdawczym następujące akty prawne, których wydanie było konsekwencją zmian wprowadzonych do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w roku 2014 (ustawa z dnia 25 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej):

- a) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 sierpnia 2015 r. w sprawie wzoru kwestionariusza wywiadu adopcyjnego oraz wzoru karty dziecka, w tym metryki prowadzenia sprawy (Dz. U. poz. 1303),
- b) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 sierpnia 2015 r. w sprawie przeprowadzania kontroli przez wojewodę oraz wzoru legitymacji uprawniającej do przeprowadzania kontroli (Dz. U. poz. 1477),
- c) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego (Dz. U. poz. 1630).

Wreszcie warto dodać, że po koniec roku 2015 do Sejmu RP skierowany został projekt ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, który w art. 46 proponował zmiany w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Na mocy tego rozwiązania, na każde dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia, umieszczone w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka oraz placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, przysługuje dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego określonego w przepisach o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (500 zł na dziecko), przy czym ustawodawca rozróżnił dodatek wychowawczy (art. 80 ust. 1a ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) i dodatek do zryczałtowanej kwoty (art. 115 ust. 2a ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Dodatek wychowawczy i dodatek do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa wyżej, jest finansowany w formie dotacji celowej z budżetu państwa. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. poz. 195) weszła w życie z dniem 1 kwietnia 2016 r.

II. Charakterystyka systemu wspierania rodziny

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.

Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie:

- 1) placówek wsparcia dziennego;
- 2) rodzin wspierających.

1. Asystent rodziny

Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Może on zostać przydzielony rodzinie przeżywającej problemy opiekuńczo-wychowawcze na wniosek pracownika socjalnego lub na mocy decyzji sądu rodzinnego.

W 2015 r. zatrudnionych było ogółem 3 816 asystentów rodziny, tj. o 12,5% więcej niż w 2014 r. (3 393 asystentów), z tego 2 548 (tj. 67%) asystentów było zatrudnionych na umowę o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy oraz 1 268 (tj. 33%) asystentów zatrudnionych było na podstawie umów o świadczenie usług.

Oznacza to wzrost liczby asystentów zatrudnionych w oparciu o umowę o pracę w stosunku do roku 2014 o 9,2 pkt procentowego (w 2014 r. 58%) i świadczy o tym, że samorząd gminy coraz częściej korzysta z tej – tak bardzo postulowanej przez samych asystentów rodziny – formy ich pracy. Poczucie stabilności w pracy z rodziną zdaje się być jednym z elementów warunkujących efekty pracy, zwłaszcza że wydłuża się okres koniecznej pracy z rodziną, o czym będzie mowa w dalszej części sprawozdania. W tej sytuacji zatrudnienie asystenta na kilka miesięcy nie zawsze sprzyja długofalowym efektom pracy.

Tab. 1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2014 - 2015

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie			Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny	
	2014	2015	dynamika rok 2014 =100		2014	2015
Dolnośląskie	223	277	124	169	74	96
Kujawsko-pomorskie	211	249	118	144	76	97
Lubelskie	244	268	110	213	77	92
Lubuskie	131	135	103	82	94	99
Łódzkie	190	220	116	177	72	87
Małopolskie	241	271	112	182	85	92
Mazowieckie	402	446	111	314	76	91
Opolskie	67	86	128	71	69	93
Podkarpackie	194	225	116	160	79	94
Podlaskie	90	112	124	118	44	65
Pomorskie	234	249	106	123	94	100
Śląskie	299	355	119	167	75	89
Świętokrzyskie	143	150	105	102	89	99
Warmińsko-mazurskie	216	206	95	116	87	99
Wielkopolskie	291	349	120	226	80	95
Zachodniopomorskie	217	218	100	114	95	99
POLSKA	3 393	3 816	112	2 478	79	93

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Najwięcej asystentów rodziny działało w gminach województw: mazowieckiego, śląskiego, wielkopolskiego, natomiast najmniej w województwie opolskim, podlaskim, lubuskim. Jednakże największy odsetek gmin, w których powołano asystentów rodziny był w województwach: pomorskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

Na zatrudnienie asystentów rodziny gminy wydały w 2015 r. ogółem ponad 110 160 tys. zł (92 859 tys. zł w 2014 r.), co oznacza wzrost w stosunku do 2014 r. o 18,6%. Gminy z własnych środków wydatkowały na ten cel 59 690 tys. zł (29 863 tys. zł w 2014 r.), co oznacza wzrost o 99% w stosunku do 2014 r. Kwota ta stanowi 54,1 % ogółu wydatków na ten cel w 2015 r. Wydatki z innych źródeł wyniosły 50 469 tys. zł., co oznacza spadek o 19% w stosunku do roku 2014 (62 995 tys. zł).

Jednym ze znaczących źródeł finansowania zatrudnienia asystentów rodziny w 2015 r. były dotacje przyznane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w ramach „Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2015”. Na zatrudnienie asystentów rodziny przekazano z ww. programu dotację na kwotę łączną 52,4 mln zł, co oznacza spadek w stosunku do roku poprzedniego o ok. 9,5% (57,9 mln zł.). W 2015 r. dofinansowanie z budżetu państwa stanowiło 47,6% ogółu wydatków na ten cel.

Dofinansowano w ramach tych środków zatrudnienie ponad 3,4 tys. asystentów (w 2013 r. – 2,4 tys. asystentów). Gros asystentów rodziny zatrudniały ośrodki pomocy

społecznej (98%), natomiast inne jednostki organizacyjne gminy i podmioty działające na zlecenie gminy zatrudniały jedynie ok. 2% asystentów rodziny. Podobnie sytuacja przedstawiała się w roku 2014.

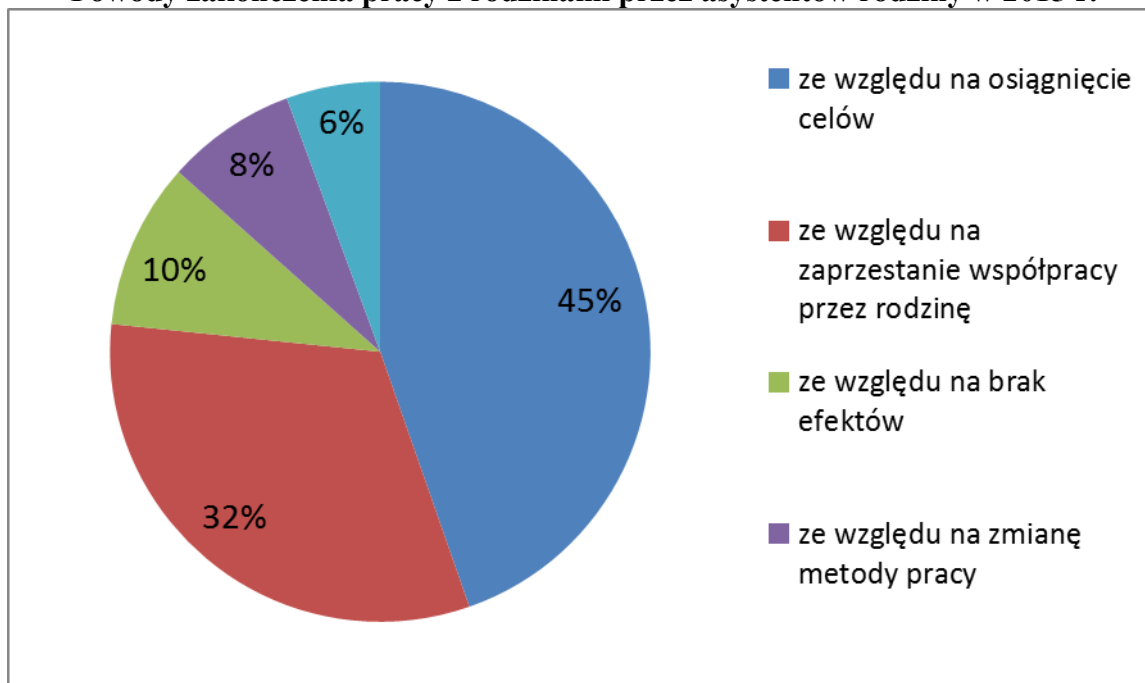
Ustawa przewiduje, że asystent prowadzi pracę z rodziną za zgodą danej rodziny, chyba że rodzina zostanie zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd. Zatem mogły mieć miejsce sytuacje, w których pomimo skierowania przez gminę do danej rodziny asystenta rodziny, rodzina mogła nie wyrazić zgody na współpracę.

Ogółem z usług asystentów rodziny skorzystało w 2015 r. 41 739 rodzin (w 2014 r. 37 876 rodzin), co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 10,2%, w tym 3 477 rodziny (tj. 8,3%) zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2014 oznacza to znaczny, bo o 47%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2014 r. było to 2 368 rodzin).

Spośród 41 739 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2015 r., dla 12 560 rodzin (co stanowi 30% rodzin korzystających w ogóle) współpraca ta zakończyła się w 2015 r., w tym w 5 608 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w 45 % rodzin, z którymi zakończono pracę w 2015 r. Oznacza to utrzymanie stanu z roku 2014.

Przeciętny czas pracy asystenta z rodziną w 2015 r. wynosił 10 miesięcy, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2014, kiedy czas ten wynosił przeciętnie 8 miesięcy. Oznacza to, że skomplikowana i niejednokrotnie wyjątkowo złożona sytuacja rodzin skłania podmioty organizujące pracę z rodziną do wydłużania okresu pracy asystenta rodziny. Tym samym jej efekty – wykazywane na zamieszczonym niżej wykresie przechodzą w wielu przypadkach na rok kolejny.

Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w 2015 r.

Wg stanu na ostatni dzień roku 2015 przeciętnie jeden asystent rodziny miał pod opieką 8,9 rodziny, i jest to niewielki – korzystny dla efektywności pracy – spadek w stosunku do roku poprzedniego (9,3 rodziny).

Jedną z dróg prowadzących do wykonywania pracy asystenta rodziny jest ukończenie szkolenia na asystenta rodziny lub studiów podyplomowych. Zakres programowy takiego

szkolenia został określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny (Dz. U. poz. 1608). Programy szkoleń na asystenta rodziny są, zgodnie z ustawą, zatwierdzane przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej decyzją administracyjną. W 2015 r. wydano: 9 decyzji zatwierdzających ww. programy oraz 2 odmowy podyktowane faktem, iż nie gwarantowały one prawidłowego poziomu kształcenia asystentów rodziny.

2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, potrzebują pomocy w zakresie organizowania tym dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania, itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego.

W 2015 r. na obszarze całej Polski działało ogółem 1 589 placówek wsparcia dziennego, co oznacza wzrost o 31 placówek w stosunku do roku 2014 (1 558). Spośród ogółu placówek wsparcia dziennego, 647 (tj. 40,7%) były to placówki publiczne prowadzone przez gminy oraz 942 (tj. 59,3%) placówki niepubliczne prowadzone przez inne podmioty.

W 2015 r. do placówek wsparcia dziennego uczęszczało ok. 37 555 dzieci (w 2014 r. 38 438 dzieci), co oznacza spadek o 2,3% liczby uczęszczających dzieci.

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone formie: opiekuńczej, specjalistycznej oraz pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawców – pedagogów.

W 2015 r. placówki typu opiekuńczego stanowiły 72% ogółu placówek wsparcia dziennego. Placówki specjalistyczne i pracy podwórkowej stanowiły odpowiednio 24% i 4% ogółu placówek.

W 2015 r. na prowadzenie placówek wsparcia dziennego samorządy gminne wydały ogółem 144 983 tys. zł (140 699 tys. zł w 2014 r.), co oznacza wzrost o 3% w stosunku do roku 2014, w tym, na placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina – 74 217 tys. zł (65 610 tys. zł w 2014 r.), co stanowi 51% wydatków na ten cel w 2015 r.

Wyżej przedstawione dane odnoszą się do placówek wsparcia dziennego, które działają jako jednostki organizacyjne gminy, na zlecenie gminy oraz te, które uzyskały zezwolenie wójta lub zgodę (termin 30 czerwca 2015 r.) wójta potwierdzającą spełnienie higienicznych i bezpiecznych warunków lokalu, w którym jest prowadzona.

Placówki wsparcia dziennego może prowadzić również samorząd powiatu. W 2015 r. działało 67 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 45 placówek prowadzonych przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.

Wydatki poniesione przez powiaty na funkcjonowanie ponadgminnych placówek wsparcia dziennego wyniosły w 2015 r. 10 626 tys. zł., w tym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż powiat wydano 4 610 tys. zł (co stanowi 43% wydatków samorządu powiatowego na ten cel w 2015 r.).

3. Rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może, przy współpracy asystenta rodziny, zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi. Rodzina wspierająca pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

W 2015 r. funkcjonowały 82 rodziny wspierające, co oznacza znaczny wzrost w stosunku do 2014 r. (44 rodziny). Być może gminy w najbliższych latach dostrzegą będą szansę w promowaniu tej formy pomocy rodzinie.

W 2015 r. 17 rodzin wspierających prowadziło pracę nie dłużej niż 3 miesiące, 39 nie dłużej niż 12 miesięcy. W 26 przypadkach wskazano, że dłużej niż rok. W 2015 r. z pomocy rodzin wspierających korzystało 89 rodzin.

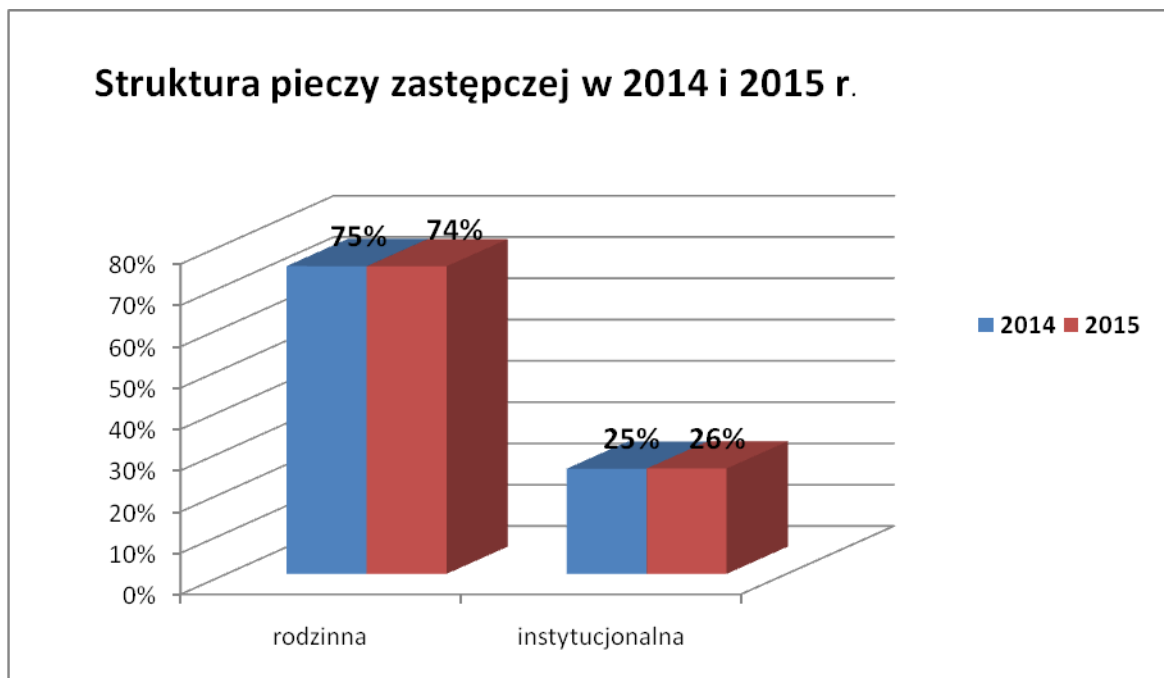
III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej

Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną.

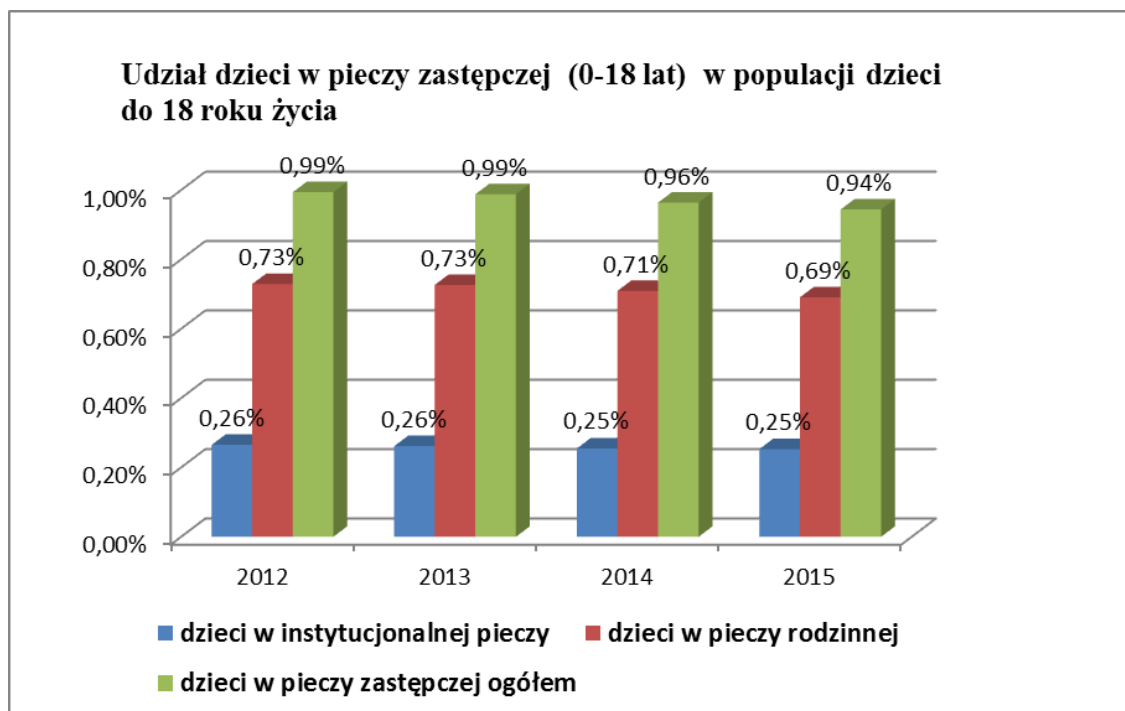
Dziecko, postanowieniem sądu, może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej:

- rodzinnej,
- instytucjonalnej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2015 r. wyniosła ogółem 76 503 dzieci, wobec 77 348 dzieci w 2014 r., co oznacza spadek o 1,1%. Struktura wg form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej przedstawiała się jak 7:3, co obrazuje poniższy wykres i potwierdza utrzymanie pożądanego przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Stosownie do załączonego powyżej zestawienia, przygotowanego na podstawie statystyki MRPiPS i danych GUS, nastąpiło zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99% w dwóch pierwszych latach obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (lata 2012 - 2013) i spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej ogółem do 0,96% w roku 2014 i 0,94 % w roku 2015. Spadek liczby dzieci w pieczy zastępczej na poziomie 1,1 % w porównaniu do roku 2014 nie jest wprawdzie zadowalający i charakteryzuje go niestety zbyt niska dynamika, jednak – jak wskazuje powyższy wykres – następuje również stopniowy spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci w przedziale do 18. roku życia.

Jednocześnie, powołując się na zestawienie liczby dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej do populacji dzieci do 18. roku życia w latach 1990 – 2013 (na podstawie danych GUS), które w raporcie na temat Koordynacji Polityki Rodzinnej w Polsce przedstawiła w formie wykresu Najwyższa Izba Kontroli¹ należy zauważyć, że w odróżnieniu od lat poprzednich, w których następował wzrost tego odsetka, wraz z wejściem w życie w roku 2012 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej widać – na początku zatrzymanie, a obecnie niewielkie pozytywne zmiany spadkowe w tym zakresie.

Tab. 2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2014 – 2015

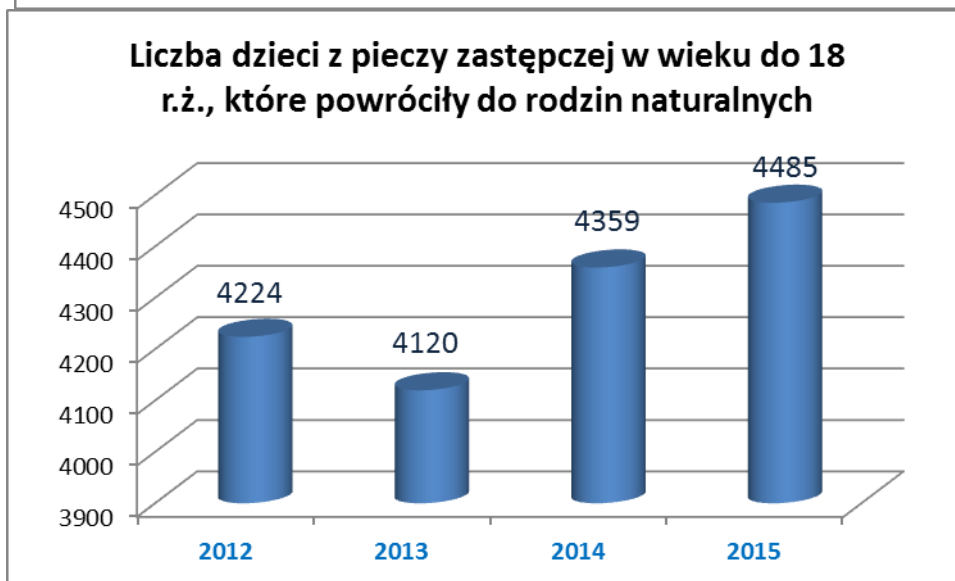
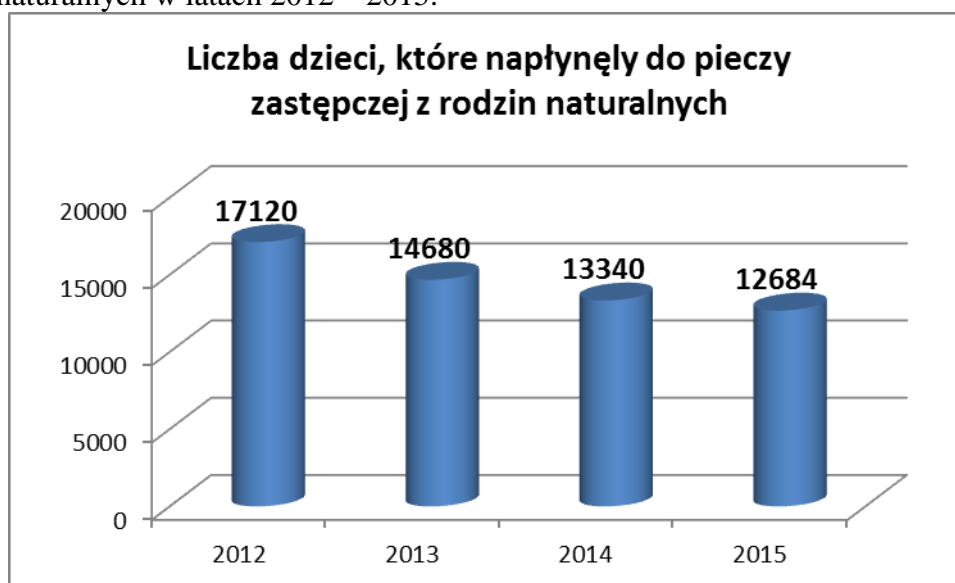
Wyszczególnienie	2014	2015	Dynamika 2014=100
Ogółem:	77 348	76 503	98,91
Rodzinna piecza zastępcza	57 651	56 986	98,85
Instytucjonalna piecza zastępcza	19 697	19 517	99,09

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

¹ Raport NIK - Koordynacja polityki rodzinnej w Polsce, 2015 r., str. 96.

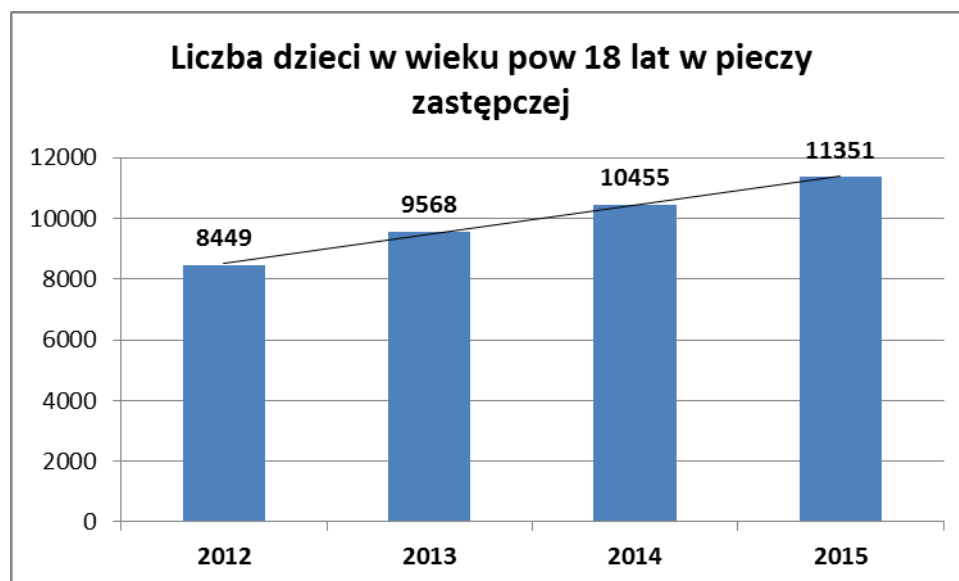
W I połowie 2015 r. z rodzin biologicznych do rodzinnych form pieczy zastępczej skierowanych zostało 3 727 dzieci (wobec 4 024 dzieci w I poł. 2014 r.), natomiast do form instytucjonalnych – 2 410 dzieci (wobec 2 544 dzieci w I poł. 2014 r.). W II połowie 2015 r. z rodzin biologicznych w rodzinnej pieczy zastępczej umieszczono 3 907 dzieci (wobec 4 209 dzieci w II poł. 2014 r.), natomiast w formach instytucjonalnych – 2 640 (wobec 2 493 dzieci w II poł. 2013 r.).

Dane powyższe obejmują wszystkie umieszczenia z rodziny biologicznej w pieczy zastępczej w danym roku bez względu na czas przebywania w pieczy (tzw. umieszczenie po raz pierwszy z punktu widzenia definicji zawartych w ustawie). Przy zwiększonej pracy z rodzinami biologicznymi obserwuje się zmniejszenie liczby przypadków umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, a w sytuacji gdy takie umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest konieczne, oczekiwaną i realizowaną tendencją jest przede wszystkim umieszczanie dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej. Poniżej wykresy ilustrujące napływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych i powroty dzieci w wieku do 18. roku z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych w latach 2012 – 2015.

W świetle przepisów ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pełnoletni wychowanek pieczy zastępczej może pozostać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej do 25. roku życia, pod warunkiem że pobiera naukę (art. 37 ust. 2). Jak wskazują dane statystyczne

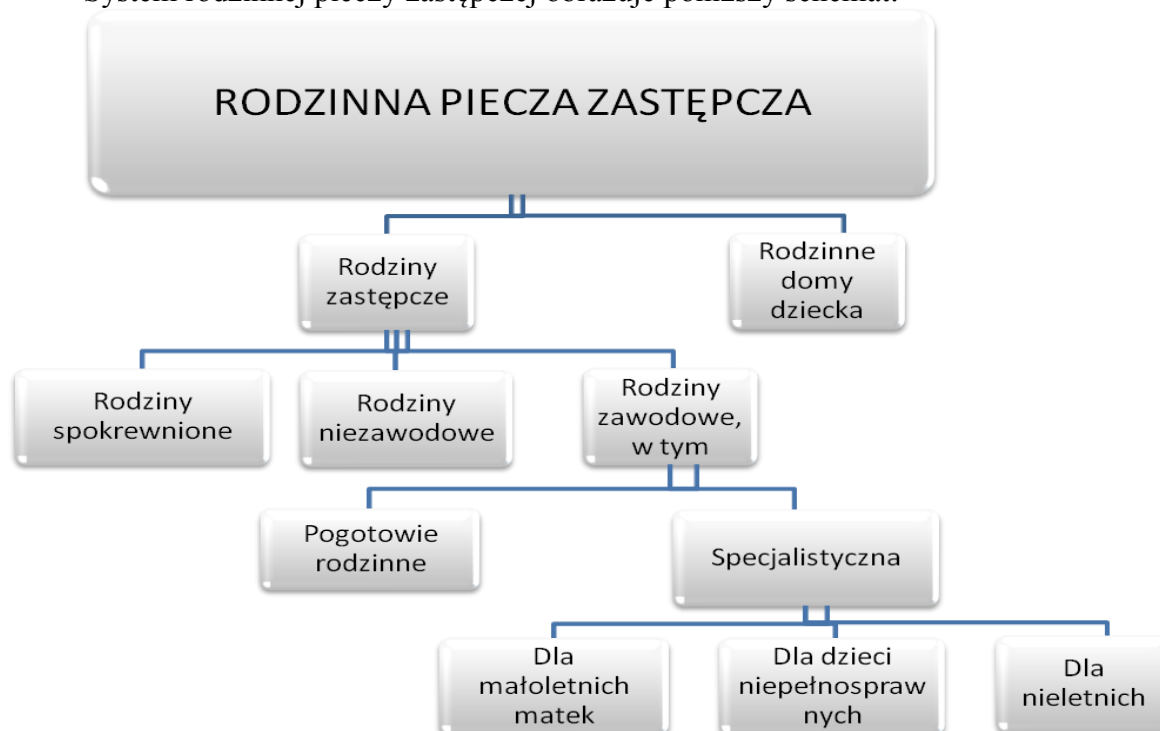
z możliwości tej z roku na rok korzysta coraz więcej wychowanków pieczy zastępczej. Zjawisko to ilustruje poniższy wykres.

1. Rodzinna piecza zastępcza

a) Struktura

System rodzinnej pieczy zastępczej obrazuje poniższy schemat:

Rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą tylko wstępni lub rodzeństwo dziecka. Rodzinę zastępczą niezawodową, zawodową lub rodzinny dom dziecka tworzą osoby inne niż tworzące rodzinę zastępczą spokrewnioną. Rodziny zastępcze zawodowe oraz osoby prowadzące rodzinny dom dziecka są zobowiązane do odbycia specjalistycznego szkolenia w rozszerzonej formie i otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie. W rodzinach zastępczych, w tym samym czasie, nie może przebywać więcej

niż troje dzieci lub pełnoletnich wychowanków, chyba że zajdzie konieczność umieszczenia liczniejszego rodzeństwa. Natomiast rodzinny dom dziecka działa na podobnych zasadach jak rodzina zastępcza zawodowa, ale jest przygotowany do sprawowania pieczy nad większą liczbą dzieci, nie więcej jednak niż nad ośmiorgiem.

W 2015 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 56 986 dzieci umieszczonych w 38 847 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej.

Liczba rodzin zastępczych w 2015 r. wynosiła 38 359 rodzin, co oznacza spadek o 447 rodzin, tj. 1,2% w stosunku do 2014 r. (38 806 rodzin). Rodziny zastępcze stanowiły 99% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Pozostały 1% stanowiło 488 rodzinnych domów dziecka, których liczba wzrosła aż o 23% w stosunku do 2014 r. (395 rodzinnych domów dziecka). Oznacza to dalszy rozwój rodzinnych domów dziecka i wydaje się dużym osiągnięciem zwłaszcza wobec coraz częstszych opinii psychologów podkreślających ważną rolę, jaką w życiu dzieci po traumie oddzielenia spełnia wspólnota dzieci o podobnych przeżyciach. Badania te świadczą o potrzebie wychowywania się dzieci, których udziałem była trauma, w środowisku rodzinnym, zwłaszcza wielodzietnym².

W 2015 r. liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 38 847, czyli o 354 mniej niż w roku 2014 (39 201), co oznacza spadek o 1%. W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić potrzebę intensyfikacji działań zmierzających do tworzenia rodzinnych form pieczy zastępczej, zwłaszcza że liczba dzieci w pieczy instytucjonalnej pozostaje na zbliżonym do roku 2014 poziomie. W stosunku do roku 2014 nastąpiły niewielkie zmiany we wszystkich formach rodzinnej pieczy zastępczej, ale wobec zasadnej deinstytucjonalizacji opieki nad dzieckiem ciągle nie jest stanem, który umożliwia, odpowiednią do potrzeb, podaż podmiotów opieki nad dzieckiem o charakterze rodzinnym. Nie należy przy tym zapominać, że wciąż kilka tysięcy dzieci w pieczy instytucjonalnej to dzieci do 6. roku życia. Jak wynika z raportu przygotowanego przez Koalicję na rzecz rodzinnej opieki zastępczej³ sytuacja najtrudniejsza jest w dużych miastach (ponad 300 tys. mieszkańców). Tam właśnie odnotowuje się najwyższy odsetek umieszczania w pieczy instytucjonalnej dzieci do 7. roku życia.

Wydaje się zatem, że w najbliższych latach potrzebne są bardzo intensywne działania na rzecz pozyskiwania kandydatów do prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej. Równie istotne w tym kontekście jest odpowiednie wsparcie oferowane funkcjonującym rodzinom zastępczym i rodzinnym domom dziecka, bowiem brak poczucia bezpieczeństwa skutkować może rezygnacją z pełnionej funkcji.

Szczególnie pozytywny jest wzrost liczby rodzinnych domów dziecka. Oznacza to zatem, że postępuje z wolna profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej (kolejny niewielki spadek udziału form spokrewnionych i niezawodowych).

Poniżej zamieszczone tabele przedstawiają liczbę rodzinnych podmiotów pieczy zastępczej oraz liczbę umieszczonych w nich dzieci w latach 2014 – 2015.

² Wypowiedź Nielsa Petera Rygaard, FairStart Foundation, na IV Kongresie Rodzicielstwa Zastępczego, Warszawa 2016.

³ „Raport z oceny realizacji Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej”, Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej, Warszawa 2015. W raporcie wykorzystano dane zebrane na podstawie wniosku o dostęp do informacji publicznej z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz 215 powiatów, które zostały uzupełnione o 197 ankiet, 2015.

Tab. 3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2014 – 2015

Wyszczególnienie	2014	2015	Dynamika 2014 = 100
ogółem	39 201	38 847	99
rodziny zastępcze spokrewnione	25 071	24 785	99
rodziny zastępcze niezawodowe	11 711	11 549	99
rodziny zastępcze zawodowe	2 024	2 025	100
rodzinne domy dziecka	395	488	124

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Tab. 4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2015 r.)

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1	Dolnośląskie	2 763	1 076	154	56	4 049
2	Kujawsko-pomorskie	1 373	632	111	28	2 144
3	Lubelskie	1 183	497	81	11	1 772
4	Lubuskie	955	453	90	11	1 509
5	Łódzkie	1 989	918	145	26	3 078
6	Małopolskie	1 333	640	162	28	2 163
7	Mazowieckie	2 957	1 278	160	36	4 431
8	Opolskie	631	314	38	19	1 002
9	Podkarpackie	788	478	87	4	1 357
10	Podlaskie	608	271	52	5	936
11	Pomorskie	1 458	768	188	86	2 500
12	Śląskie	3 422	1 657	228	69	5 376
13	Świętokrzyskie	667	286	37	16	1 006
14	Warmińsko-mazurskie	1 217	549	131	28	1 925
15	Wielkopolskie	1 767	1 113	233	19	3 132
16	Zachodniopomorskie	1 674	619	128	46	2 467
	RAZEM	24 785	11 549	2 025	488	38 847

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2015 r.).

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2015 r. było w województwach: śląskim, dolnośląskim i mazowieckim natomiast najmniej w województwach: podlaskim, opolskim i świętokrzyskim.

Tab. 5. Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2014 – 2015

Wyszczególnienie	2014	2015	Dynamika 2014 = 100
ogółem	57 651	56 986	98,8
rodziny zastępcze spokrewnione	32 405	31 951	98,6
rodziny zastępcze niezawodowe	15 890	15 486	97,5
rodziny zastępcze zawodowe	6 773	6 371	94,1
rodzinne domy dziecka	2 583	3 178	123,0

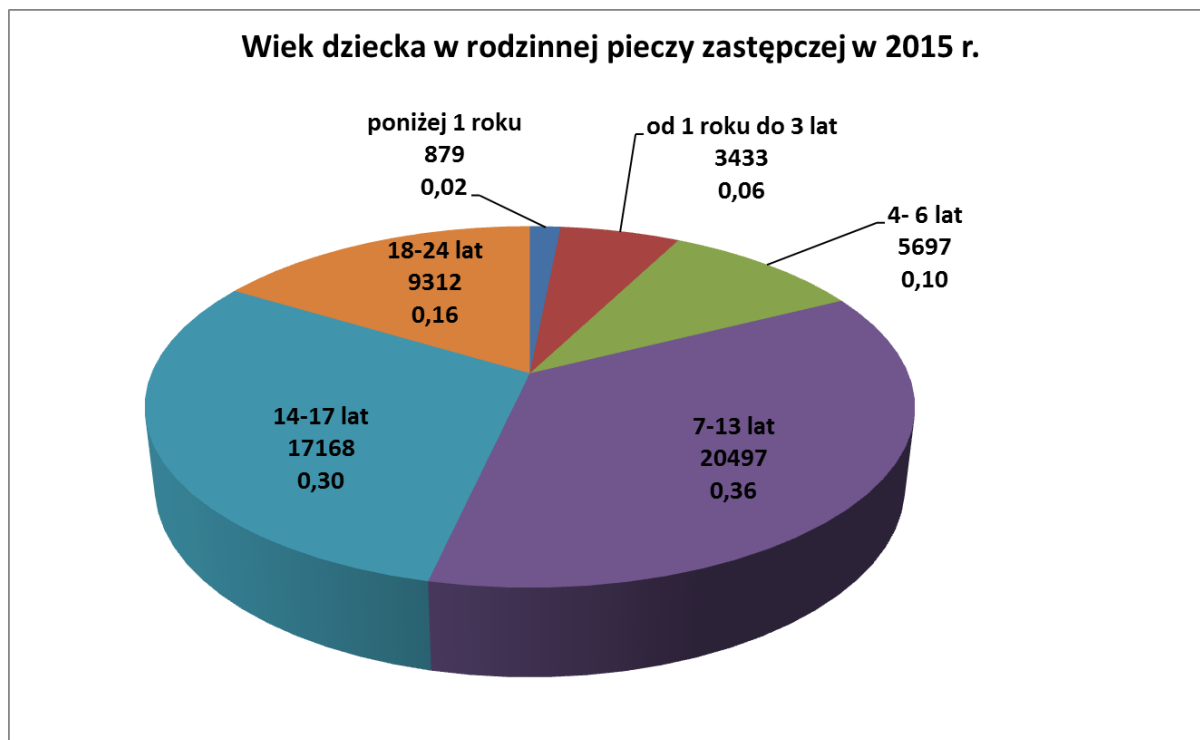
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Tab. 6. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014 – 2015 wg województw.

Lp.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione			Rodziny zastępcze niezawodowe			Rodziny zastępcze zawodowe			Rodzinne domy dziecka			Ogółem		
		2014	2015	dynamika rok 2014=100	2014	2015	dynamika rok 2014=100	2014	2015	dynamika rok 2014=100	2014	2015	dynamika rok 2014=100	2014	2015	dynamika rok 2014=100
1	Dolnośląskie	3 472	3 536	101,8	1 421	1 402	98,7	544	519	95,4	278	383	137,8	5 715	5 840	102,2
2	Kujawsko-pomorskie	1 826	1 744	95,5	877	853	97,3	328	305	93,0	133	167	125,6	3 164	3 069	97,0
3	Lubelskie	1 591	1 573	98,9	671	656	97,8	247	245	99,2	61	77	126,2	2 570	2 551	99,3
4	Lubuskie	1 205	1 220	101,2	619	608	98,2	350	356	101,7	27	74	274,1	2 201	2 258	102,6
5	Łódzkie	2 596	2 580	99,4	1 166	1 146	98,3	439	377	85,9	112	156	139,3	4 313	4 259	98,7
6	Małopolskie	1 760	1 733	98,5	894	859	96,1	374	397	106,1	173	190	109,8	3 201	3 179	99,3
7	Mazowieckie	3 773	3 802	100,8	1 639	1 655	101,0	586	529	90,3	189	230	121,7	6 187	6 216	100,5
8	Opolskie	834	791	94,8	459	417	90,8	137	121	88,3	122	126	103,3	1 552	1 455	93,8
9	Podkarpackie	1 092	1 047	95,9	689	653	94,8	224	242	108,0	19	22	115,8	2 024	1 964	97,0
10	Podlaskie	828	819	98,9	400	369	92,3	178	172	96,6	25	35	140,0	1 431	1 395	97,5
11	Pomorskie	1 981	1 885	95,2	1 139	1 092	95,9	619	551	89,0	524	558	106,5	4 263	4 086	95,8
12	Śląskie	4 387	4 314	98,3	2 349	2 240	95,4	903	800	88,6	317	471	148,6	7 956	7 825	98,4
13	Świętokrzyskie	914	882	96,5	373	372	99,7	125	113	90,4	93	79	84,9	1 505	1 446	96,1
14	Warmińsko-mazurskie	1 680	1 582	94,2	797	781	98,0	461	431	93,5	163	167	102,5	3 101	2 961	95,5
15	Wielkopolskie	2 304	2 322	100,8	1 543	1 535	99,5	754	746	98,9	105	122	116,2	4 706	4 725	100,4
16	Zachodniopomorskie	2 162	2 121	98,1	854	848	99,3	504	467	92,7	242	321	132,6	3 762	3 757	99,9
-	RAZEM	32 405	31 951	98,6	15 890	15 486	97,5	6 773	6 371	94,1	2 583	3 178	123,0	57 651	56 986	98,8

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Dynamika wzrostu liczby dzieci umieszczonych (na dzień 31 grudnia 2015 r.) w rodzinnych formach pieczy zastępczej, w stosunku do roku 2014, uległa znacznej zmianie jedynie w przypadku rodzinnych domów dziecka (wzrost o 23%), podobnie zresztą jak w roku 2014. W pozostałych formach rodzinnej pieczy zastępczej nastąpił spadek liczby dzieci. Wskazany wyżej znaczny wzrost liczby rodzinnych domów dziecka wiązał się z korzystnymi – z punktu widzenia osób prowadzących rodzinną pieczę zastępczą – warunkami jej prowadzenia (np. przynajmniej 5-letni kontrakt, część świadczeń o charakterze obligatoryjnym). Ponadto wzrost ten uwarunkowany jest ułatwieniem w przekształcaniu się rodzin zawodowych i niezawodowych w rodzinne domy dziecka na mocy zmian wprowadzonych do ustawy w roku 2014.

Struktura wiekowa dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej wskazuje, że najliczniej reprezentowana jest grupa wiekowa 7 – 13 lat, natomiast znaczny wzrost należy odnotować w grupie wiekowej 18 – 24 (9 312). W roku 2014 grupa ta liczyła 8 441 osób.

W 2015 r. z rodzinnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 2 366 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 1 539 wychowanków. Liczba dzieci, które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2014 r. zwiększyła się o 25.

W 2015 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 9 312 osób.

W 2015 r. 3 453 pełnoletnie osoby opuściły rodzinne formy pieczy zastępczej. Pełnoletni wychowankowie pieczy rodzinnej w 71% przypadków założyli własne gospodarstwa domowe (2 453 osoby).

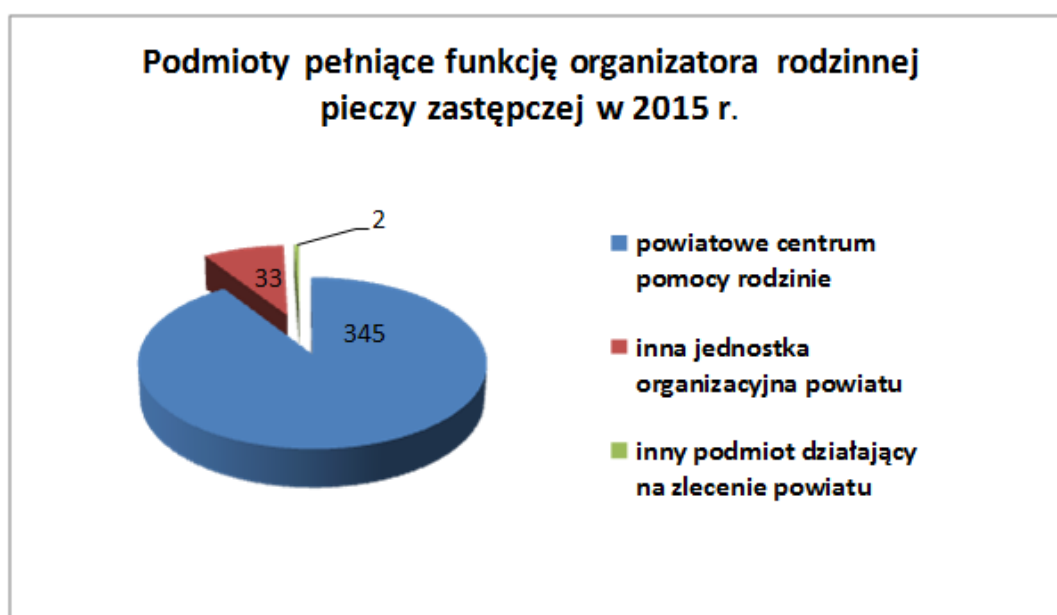
b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Jednym z istotnych narzędzi wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej jest wprowadzenie w powiecie szerokiej infrastruktury wspierającej.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie jest instytucją, która w imieniu starosty podpisuje umowy z rodzinami zastępczymi i wypłaca im należne świadczenia i wynagrodzenia.

Natomiast, na mocy ustawy, powstała też całkiem nowa instytucja, nazwana w ustawie „organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej”. Może to być wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu, podmiot z sektora pozarządowego, któremu powiat zlecił realizację tego zadania, lub też może stanowić ją zespół do spraw pieczy zastępczej w powiatowym centrum pomocy rodzinie.

W 2015 r. w powiatach funkcjonowało 380 instytucji organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Poniższy wykres przedstawia strukturę organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Polski wg typu podmiotu pełniącego funkcję organizatora. Wzrosła w stosunku do roku 2014 liczba organizatorów będących inną jednostką organizacyjną powiatu (z 30 w roku 2014 do 33 w roku 2015), jednakże jest to zmiana niewielka. W ogólnej liczbie organizatorów odnotowano spadek z 386 w 2014 r. do 380 w roku 2015.

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2015 r.).

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2015 r. pod opieką 1597 koordynatorów znalazło się 27 175 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, tj. niemal 70% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (udział utrzymany na poziomie 2014 r.). Pozytywnie należy ocenić wzrost o 505 liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (46 %) , natomiast ciągle potrzebne jest jeszcze intensywniejsze wsparcie fachowe osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej.

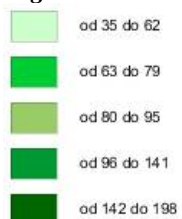
Duży wzrost należy przede wszystkim wiązać z tym, iż od 1 stycznia 2015 r. wszystkie formy rodzinnej pieczy zastępczej są obowiązkowo objęte, na ich wniosek, opieką koordynatora. Wzrost liczby koordynatorów świadczy również o tym, że coraz bardziej przekonane są do nich rodzinne formy pieczy zastępczej (koordynator jest zawsze na wniosek podmiotu rodzinnej pieczy zastępczej).

W 2015 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 109 651 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to ponad 7 procentowy wzrost stosunku do roku 2014 (102 064 porady). Zmiana ta cieszy, bowiem wpływa korzystnie na jakość sprawowanej przez rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka opieki. Jednocześnie niewątpliwie świadczy o potrzebie ciągłego wsparcia w codziennej pracy.

Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2015 r.

Legenda

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2015 r).

Tab. 7. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 201 – 2015 wg województw

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej		
		2014	2015	Dynamika rok 2014 = 100
Dolnośląskie	30	100	163	163
Kujawsko-pomorskie	23	63	79	125
Lubelskie	24	46	64	139
Lubuskie	14	38	62	163
Łódzkie	24	81	109	135
Małopolskie	22	62	91	147
Mazowieckie	42	126	175	139
Opolskie	12	19	35	184
Podkarpackie	25	47	70	149
Podlaskie	17	31	47	152
Pomorskie	20	81	121	149
Śląskie	36	146	198	136
Świętokrzyskie	14	37	53	143
Warmińsko-mazurskie	21	58	95	164
Wielkopolskie	35	79	141	178
Zachodniopomorskie	21	78	94	121
Ogółem	380	1 092	1 597	146

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Według stanu na 31 grudnia 2015 r. w 6 powiatach nie było zatrudnionych koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

We wszystkich regionach, wzrosła liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Największą dynamikę odnotowano w województwach: opolskim, wielkopolskim i dolnośląskim.

Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej, jest także możliwość powołania tzw. *rodziny pomocowej*. Rodziny te sprawują funkcję w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Nieobecność osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka może być spowodowana koniecznością skorzystania z przysługującego rodzinie prawa do wypoczynku, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami czy też zdarzeniami losowymi. Funkcję rodziny pomocowej mogą pełnić inne rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, a także osoby przeszkolone do pełnienia tych funkcji oraz osoby i rodziny przygotowane do przysposobienia dziecka.

Według stanu na koniec grudnia 2015 r. liczba rodzin pomocowych wynosiła 188, natomiast w ciągu całego roku łącznie rodzin pomocowych było 581, co stanowi wzrost o 101 liczby rodzin pomocowych (21%) w stosunku do 2014 r. Z ich pomocy skorzystała liczba 484 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (w 2014 r. 412 rodziny i rodzinne domy dziecka), co oznacza 17% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W rodzinach objętych pomocą przebywało 1 446 dzieci. Liczbę rodzin pomocowych według województw ilustruje poniższa tabela:

Tab. 8. Rodziny pomocowe wg województw w 2015 r.

Województwo	Liczba rodzin pomocowych	Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka objętych pomocą rodziny pomocowej	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka objętych opieką rodziny pomocowej
Dolnośląskie	57	59	172
Kujawsko-pomorskie	29	27	74
Lubelskie	10	7	22
Lubuskie	38	28	104
Łódzkie	28	24	76
Małopolskie	54	46	105
Mazowieckie	42	37	120
Opolskie	6	7	16
Podkarpackie	9	6	14
Podlaskie	5	5	13
Pomorskie	62	51	143
Śląskie	105	73	241
Świętokrzyskie	14	12	32
Warmińsko-mazurskie	20	25	70
Wielkopolskie	60	41	117
Zachodniopomorskie	42	36	127
RAZEM	581	484	1 446

Źródło: Sprawozdanie jednorazowe DSR-RP/2015.

Najwięcej rodzin pomocowych powołano w województwie śląskim, dolnośląskim, pomorskim i wielkopolskim, a najmniej w województwie podlaskim, opolskim i podkarpackim. Struktura powyższa związana jest w znacznej mierze z odpowiednio największą liczbą rodzinnych form pieczy zastępczej w tych województwach.

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej jest zróżnicowana ze względu na to, czy jest to rodzina zastępcza spokrewniona, czy też niezawodowa, zawodowa lub rodzinny dom dziecka. Na dzieci o specjalnych potrzebach opiekuńczo-wychowawczych przysługują dodatki do świadczeń.

Dane o wydatkach na świadczenia przysługujące rodzinom zastępczym w 2015 r. zostały przedstawione w kolejnych tabelach:

Tab. 9. Wydatki na świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2014 i 2015 r.

L p.	Rodzaj świadczenia	Wydatki (w tys. zł)		
		2014	2014	Dynamika rok 2014 = 100
1.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w spokrewnionej rodzinie zastępczej	255 955	265 454	104
2.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka	291 556	301 665	104
3.	Dodatek na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	11 808	12 235	104
4.	Dodatek na dziecko umieszczone na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich	31	16	52

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

Tab. 10. Inne świadczenia dla dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w 2014 – 2015 r.

L p.	Rodzaj świadczenia	Wydatki (w tys. zł)	
		2014	2015
1.	Świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	7 336	6 978
2.	Świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	1 443	1 741
3.	Dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania	2 342	3 363
4.	Środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	10 623	13 995
5.	Świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu	697	878
6.	Środki finansowe na pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu	590	696
7.	Środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	163	312

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

Tab. 11. Wynagrodzenia rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka i wydatki na ten cel w 2014 i 2015 r.

Lp.	Rodzaj wynagrodzenia	Wydatki		
		2014	2015	Dynamika rok 2014 = 100
		w tys. zł		
1.	Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej	66 917	68 975	103,1
1.1.	za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	43 892	45 608	103,9
1.1.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	385	357	92,7
1.2.	za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	23 024	23 367	101,5
1.2.1	dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	1 814	1 726	95,1
2.	Wynagrodzenie dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka	13 990	17 859	127,7
2.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	123	289	235,0
3.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka, z tytułu:	3 955	5 484	138,7
3.1	umowy o pracę	282	282	100,0
3.2	umowy o świadczenie usług	3 909	5 202	133,1
4.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinie zastępczej niezawodowej, z tytułu:	3 086	5 221	169,2
4.1	umowy o pracę	29	157	541,4
4.2	umowy o świadczenie usług	3 167	5 064	159,9

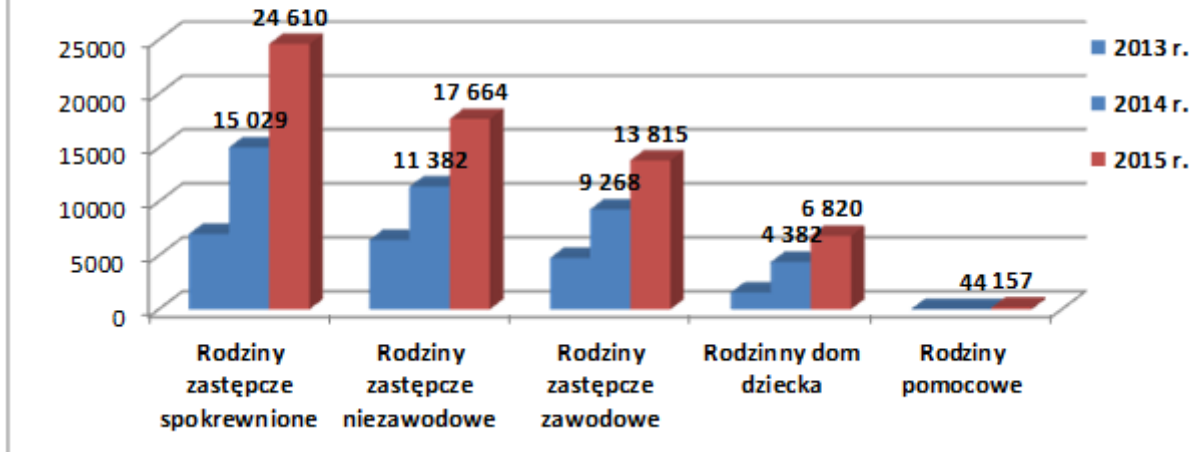
Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

Osoby prowadzące zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie, które obejmuje również czas pozostawania w gotowości do świadczenia pracy. Ustawa wprowadza też dla tych osób prawo do wypoczynku od sprawowania opieki w wymiarze 30 dni kalendarzowych rocznie.

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, łącznie z wynagrodzeniami, średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2015 r. ok. 1 030 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 6,2% (w 2014 r. 969 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2 042 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 7,4% (w 2014 r. 1 900zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Wraz z wejściem w życie ustawy, z dniem 1 stycznia 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci – mieszkańców danej gminy – według zasady: 10% kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej po umieszczeniu w pierwszym roku po wejściu w życie ustawy, tj. w 2012 r., 30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej i 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Wydatki gmin na współfinansowanie rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014 - 2015 (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

W roku 2015 wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wyniosły 63 066 tys. zł i były o 22 961 tys. zł tj. o 57% wyższe niż w 2014 r. Wkład poniesiony przez gminy stanowił 9% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia dla osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2015 r. (w roku 2014 – 6%).

Przy niewielkiej zmianie liczebności populacji dzieci umieszczonych na koniec 2015 r. w pieczy rodzinnej, oznacza to, że większość dzieci weszła już w kolejny 50% próg współfinansowania, a liczba dzieci, które powróciły do domu rodzinnego, nie była na tyle znacząca, aby obniżyć wydatki gmin. Wydaje się zatem, iż zdecydowanie należy wzmacniać działania gmin na rzecz zachowania dzieci w ich biologicznym środowisku, jak również zwiększyć efektywność pomocy udzielanej rodzinom, których dzieci umieszczono w pieczy zastępczej, które zmierzałyby do reintegracji z rodziną biologiczną. Konstatacja ta dotyczy zresztą nie tylko pieczy rodzinnej, ale również instytucjonalnej.

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie. Jest to zadanie własne powiatu. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Zadaniem organizatora rodzinnej pieczy zastępczej są m.in.: kierowanie na szkolenie, organizacja takich szkoleń, kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinii o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji i motywacji do sprawowania pieczy zastępczej. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy powierzając skonkretyzowanym kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

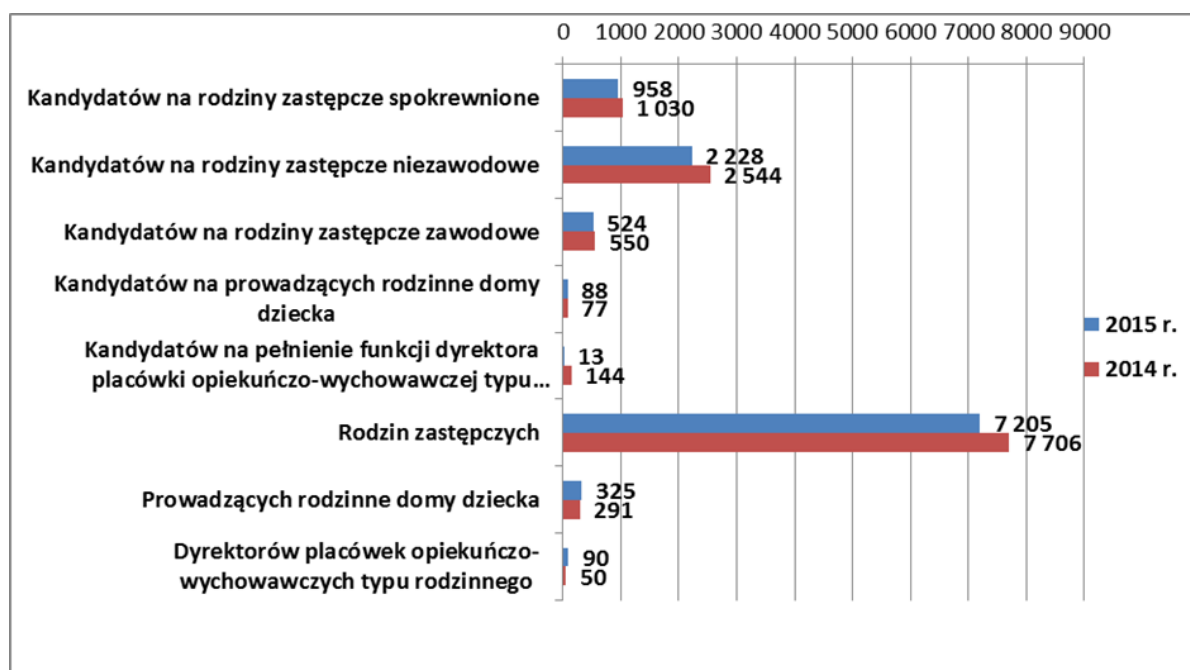
Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego rodziny zastępcze nie byłyby niejednokrotnie w stanie podolać trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Programy szkoleniowe są przygotowywane na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej (Dz. U. poz. 1620), które zawiera minimum programowe szkoleń dla osób zainteresowanych prowadzeniem rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

W 2015 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 28 decyzje w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, w tym 24 decyzji zatwierdzających programy szkoleniowe. Część tych decyzji dotyczyła wniosków składanych przez ośrodki adopcyjne (na skutek zmian legislacyjnych w roku 2014). W roku sprawozdawczym 2015 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 11 431 osób (w 2014 r. – 12 392 osób), co oznacza 7,8 procentowy spadek w stosunku do roku 2014. Najwięcej (63%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazuje na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych. Niestety w roku 2015 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych na kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe. Wzrost przeszkolonych osób nastąpił w odniesieniu do prowadzących, jak i kandydatów na prowadzących rodzinne domy dziecka. Spadek odnotowano w szkoleniach dla kandydatów na pełnienie funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego. Niestety zdecydowanie negatywnie należy ocenić spadek w liczbie szkolonych kandydatów na rodziny zastępcze, zwłaszcza zawodowe. Zresztą spadki dotyczą również szkoleń prowadzonych dla istniejących rodzin zastępczych.

Ogromną szansą dla regionów, z punktu widzenia podnoszenia kwalifikacji osób tworzących system rodzin zastępczych, są szkolenia ze środków europejskich na lata 2014 – 2020, które są sukcesywnie od 2015 roku organizowane w regionach.

Liczba osób przeszkolonych w zakresie pieczy zastępczej w latach 2014 – 2015

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

a) Struktura

Zgodnie z przepisami ustawy, placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, w sytuacji, gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Przede wszystkim ustawa wyraźnie ogranicza rolę instytucji w opiece nad małoletnimi pozbawionymi opieki rodziców biologicznych poprzez wskazanie terminów etapowego zmniejszania liczby wychowanków placówek i podwyższania granicy wieku dla dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zmiany te następują etapowo, by samorządy terytorialne mogły się do nich odpowiednio organizacyjnie i finansowo przygotować.

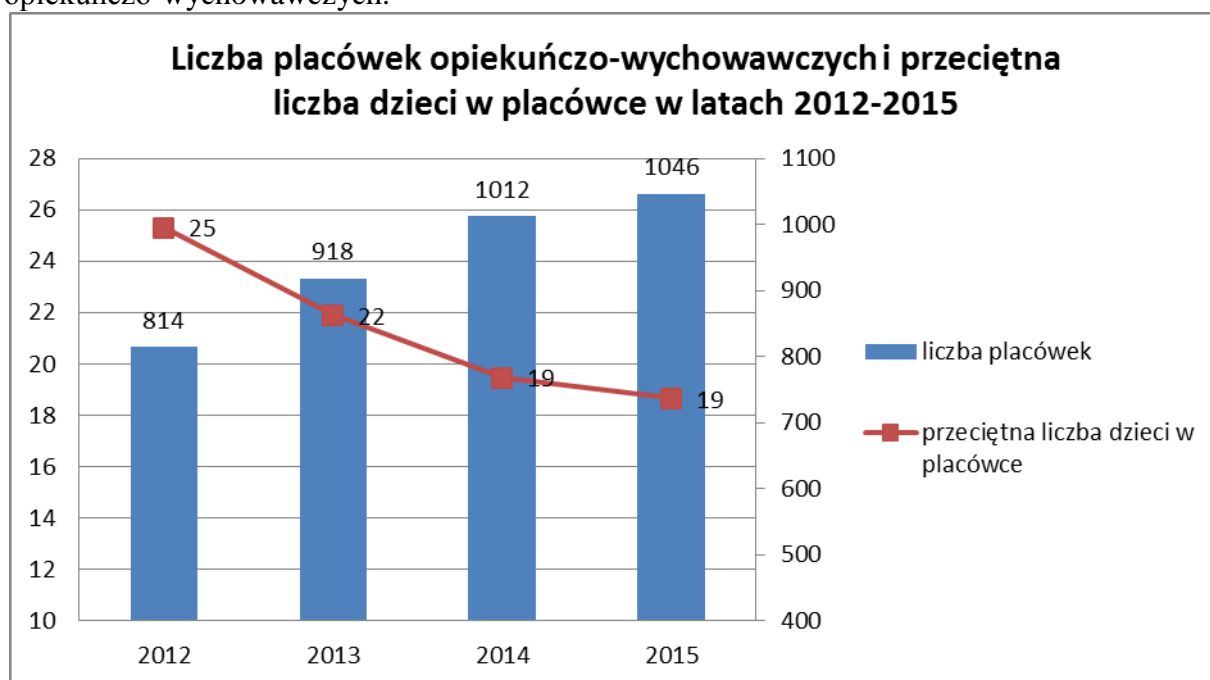
W ustawie realizowane są zalecenia odnośnie do deinstytucjonalizacji, zawarte w *ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, jak również w dokumencie komplementarnym *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi*, przygotowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, działającej przy Komisji Europejskiej.

Przepisy ustawy wprowadziły znaczne ograniczenie roli placówek opiekuńczo-wychowawczych w opiece nad dzieckiem poprzez regulacje dotyczące umieszczania w nich dzieci powyżej 10. roku życia. Zmiany powyższe będą wprowadzane sukcesywnie w kolejnych latach, tak, aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat.

Ustawa wprowadziła też okres przejściowy dochodzenia do standardu liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujących przed dniem 1 stycznia 2012 r., tak, aby zmiany te miały charakter ewolucyjny. Placówki te do dnia 2 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy. Obecnie jest to standard 30-osobowy.

Stosownie do art. 106 ust. 1 ustawy, powstanie placówki wymaga uzyskania zezwolenia wojewody właściwego ze względu na miejsce prowadzenia placówki. Zezwolenie nie jest wymagane dla powstania centrum zapewniającego placówkom obsługę ekonomiczno-administracyjną i organizacyjną.

Na dzień 31 grudnia 2015 r. działało na terenie Polski ogółem 1 046 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co oznacza zwiększenie liczby placówek w stosunku do 2014 r. o 34. Z uwagi na to, że poszczególne placówki opiekuńczo-wychowawcze mogą realizować więcej niż jedno zadanie (za wyjątkiem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) na wykresie wykazana została większa liczba placówek różnych typów (łącznie 1205 placówek). Poniższy wykres przedstawia bowiem podział placówek ze względu na realizowane przez nie zadania. Jest to wynik dostosowywania placówek do standardów określonych w ustawie. Duże placówki zostały podzielone na mniejsze, a także powstało wiele nowych placówek, w których liczba miejsc nie przekracza 14. Efekt taki był przewidywany już na etapie tworzenia założeń do ustawy. Poniższy wykres prezentuje spadek przeciętnej liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

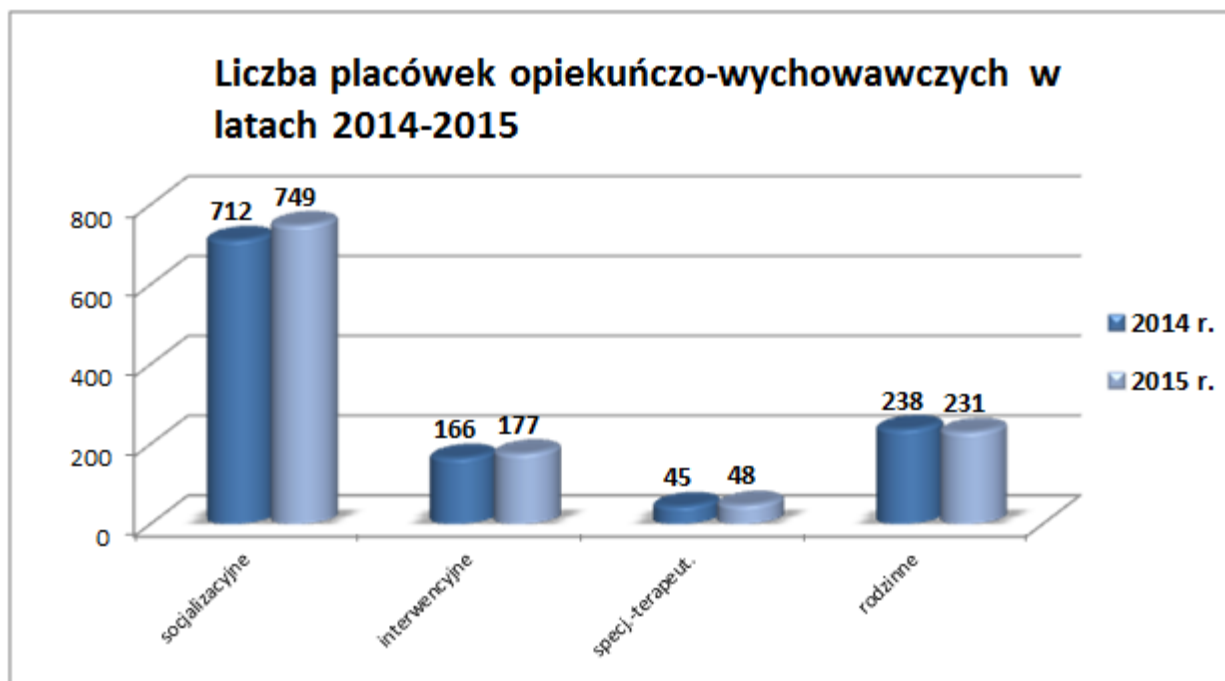
W kolejnych latach powinna ponadto następować zmiana odnosząca się do podwyższenia wieku dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (docelowo powyżej 10 lat). W roku 2015 mogły być jeszcze umieszczane w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (oprócz placówek rodzinnych) dzieci powyżej 7. roku życia. Poczynając od stycznia 2016 roku będą to już tylko dzieci powyżej 10. roku życia. Natomiast w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, do 31 grudnia 2019 r., mogą jeszcze przebywać dzieci powyżej 7. roku życia. Na 1 046 placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na koniec 2015 r., 311 placówek działało na zlecenie samorządu powiatowego jako placówki niepubliczne.

Poniższe wykresy przedstawiają podział placówek opiekuńczo-wychowawczych na poszczególne typy (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne)

oraz porównanie liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych różnych typów w latach 2014 – 2015.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

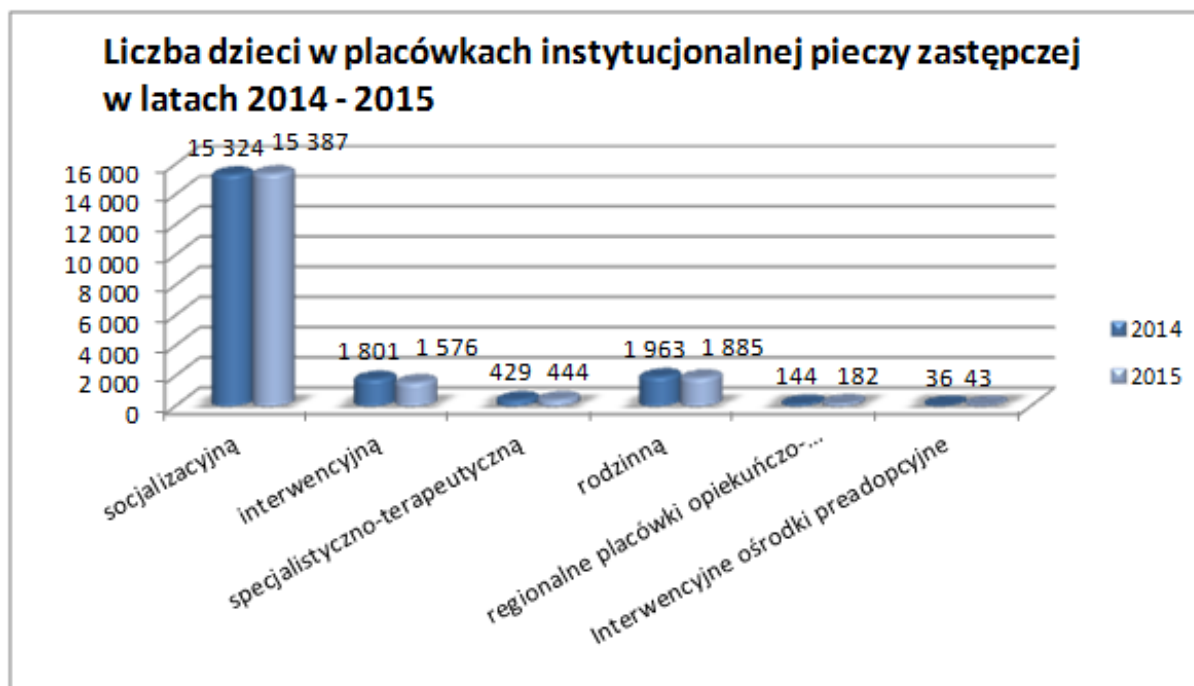

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Porównując liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych poszczególnych typów działających na koniec roku 2015 z rokiem 2014, należy stwierdzić, że nadal najwięcej działa placówek socjalizacyjnych (jest ich o 37 placówek więcej niż w roku 2014). W niewielkim zakresie zwiększyła się liczba placówek interwencyjnych (o 11 placówek). Liczba placówek rodzinnych zmniejszyła się o 7, co jest wynikiem rozbudowy rodzinnej

pieczy zastępczej, w tym rodzinnych domów dziecka. Niektóre placówki rodzinne przekształciły się bowiem w rodzinne domy dziecka. W niewielkim stopniu (o 3 placówki) zwiększyła się liczba placówek specjalistyczno-terapeutycznych. Należy przypomnieć, że ten typ placówek opiekuńczo-wychowawczych został wprowadzony dopiero w 2012 r., a 48 nowych wysoko wyspecjalizowanych placówek dla 14 dzieci można zaliczyć do pozytywnych zmian, które zachodzą w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Na dzień 31 grudnia 2015 r., w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (w tym także prowadzonych przez marszałków województw) przebywało łącznie 19 517 dzieci. W porównaniu z rokiem 2014 było to o 180 dzieci mniej.

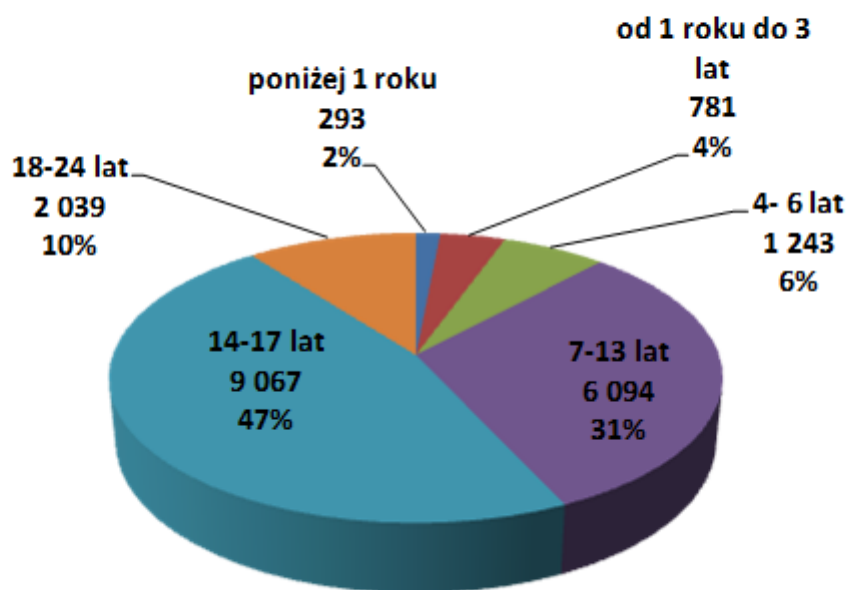

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015 (stan na dzień 31 grudnia).

Najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego (15 387). Liczba dzieci w tych placówkach zwiększyła się w porównaniu z 2014 r. o 63 dzieci. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego przebywało 1 885 dzieci (w 2014 r. – 1 963 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2014 r. o 78 dzieci, najprawdopodobniej z powodu przekształceń placówek

W placówkach interwencyjnych przebywało 1 576 dzieci (w 2014 r. – 1 801 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2014 r. o 225. W 48 placówkach specjalistyczno-terapeutycznych na koniec 2015 r. przebywało 444 dzieci i w porównaniu do 2014 r. liczba ta zwiększyła się o 15 dzieci, co akurat w odniesieniu do tej formy instytucjonalnej pieczy zastępczej jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż jest to forma opieki nad dziećmi, które ze względu na stan zdrowia wymagają specjalistycznej opieki w stopniu często niemożliwym do zapewnienia w formach rodzinnej pieczy zastępczej.

Wiek dziecka w instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2015 r

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na dzień 31 grudnia 2015 r.).

Analiza danych statystycznych opisujących rok sprawozdawczy 2015 pokazuje, że w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywały, podobnie jak w 2014 r., głównie dzieci w wieku od 7 do 17 lat (78%), z przewagą wychowanków 14 – 17-letnich (47%).

Nadal w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 2 317 dzieci małych – w wieku od 0 do 6 lat.⁴ Liczba takich dzieci zmniejszyła się w stosunku do 2014 r. tylko o 54 dzieci, co świadczy o niezadowalającym tempie przemian deinstytucjonalizacyjnych. Wydaje się zatem, że w dalszym ciągu władze powiatowe zbyt małą wagę przywiązują do kreowania lokalnych zmian w strukturze pieczy zastępczej, które to przemiany wpisane są w obligatoryjne w tym zakresie przepisy ustawy.

W 2015 r. z instytucjonalnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 2 141 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 701 wychowanków odpowiednio placówek opiekuńczo-wychowawczych, interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych. Liczba dzieci, które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2014 r. zwiększyła się o 103.

W 2015 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 2 039 osób. W roku 2014 liczba ta wyniosła 2014 osób.

W 2015 r. 2 499 pełnoletnich osób opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze. Pełnoletni wychowankowie pieczy instytucjonalnej niestety w prawie połowie przypadków powrócili do swoich rodzin naturalnych (1 016 osób, tj. 41%).

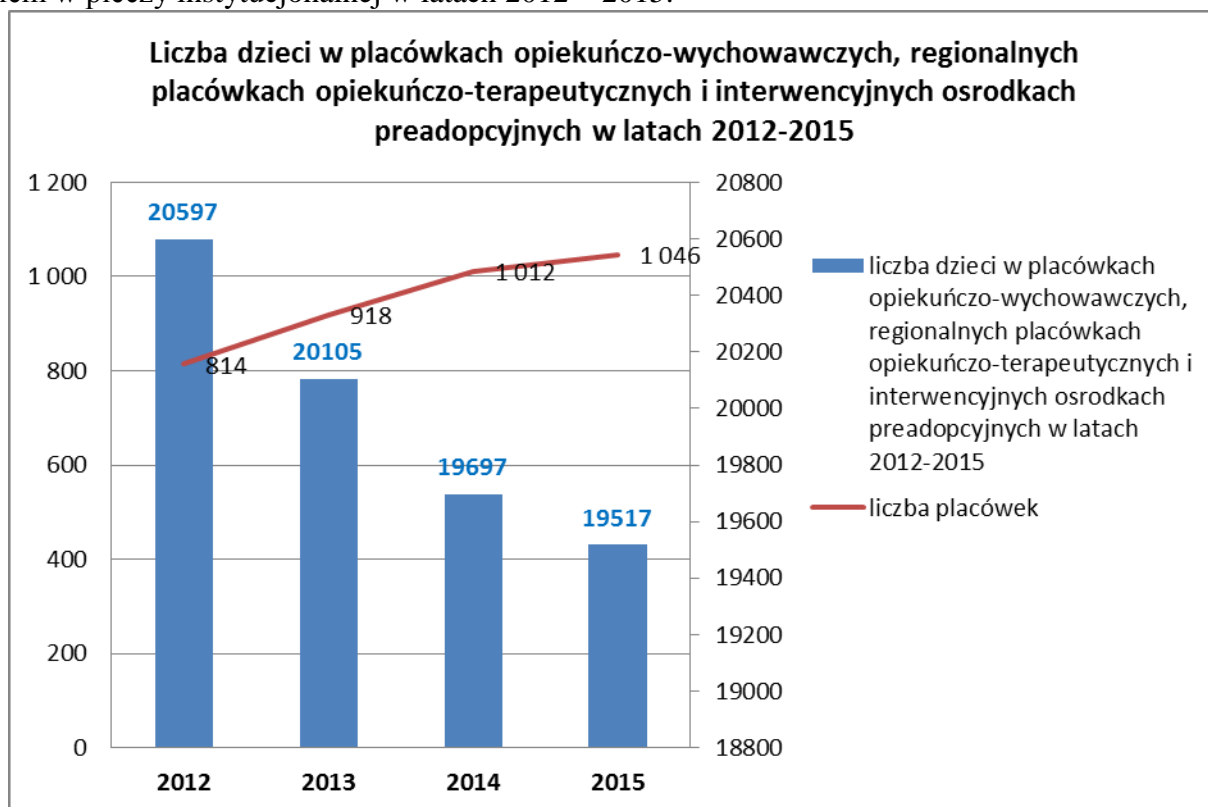
Na koniec 2015 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 59 dzieci cudzoziemskich. Miejsce w nich znalazło również 100 małoletnich matek.

⁴ W zaleceniach dla Polski po obronie sprawozdania z realizacji Konwencji o Prawach Dziecka (Genewa 2015) zwrócono szczególną uwagę na sytuację dzieci najmłodszych i podkreślono zakaz umieszczania dzieci młodszych w pieczy instytucjonalnej.

Na dzień 31 grudnia 2015 r. w dwóch działających w Polsce *interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych* (placówki dla małych dzieci, do 1. roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki oraz w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej) przebywało łącznie 43 dzieci.

W okresie sprawozdawczym działało sześć regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, w tym jedna prowadzona przez samorząd województwa pomorskiego, cztery w województwie śląskim oraz jedna w województwie zachodniopomorskim. Na koniec 2015 r. w placówkach tych przebywało łącznie 182 dzieci.

Poniższy wykres zestawia liczbę placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej z liczbą dzieci ogółem w pieczy instytucjonalnej w latach 2012 – 2015.

b) Wydatki

Wydatki na utrzymanie dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ponosi powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej. W ponoszeniu wydatków na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej po 1 stycznia 2012 r. partycypuje gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej. Na dzieci umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej instytucje te otrzymują środki na utrzymanie dziecka w kwocie odpowiadającej średnim miesięcznym kosztom utrzymania w placówce. Oblicza się je na podstawie rocznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie tych instytucji poniesionych w roku ubiegłym. Są one ustalane odpowiednio przez starostę lub marszałka województwa i ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Biorąc pod uwagę wydatki powiatów, ponoszone na utrzymanie (wydatki bieżące) placówek opiekuńczo-wychowawczych (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych), wynoszące łącznie ponad 910 mln zł w 2015 r., średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2015 r. ok. 3 932 zł, zatem był wyższy o 2,8 % niż w roku 2014 (3 824 zł). Średni

miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie.

Wydatki związane z prowadzeniem regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych wyniosły w 2015 r. odpowiednio 13,1 mln zł i 2,5 mln zł.

W 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. W okresie sprawozdawczym roku 2014 gminy ponosiły już 10%, 30% i 50% wydatków na ich pobyt w pieczy zastępczej. Wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosły w 2015 r. 106,3 mln zł, co stanowi 11,7% ogółu wydatków z budżetów powiatów na wydatki bieżące placówek opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2014 wydatki te wyniosły, przy nieznacznie wyższej liczbie umieszczonych dzieci, 66,7 mln zł.

IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

- 1) pomoc na:
 - a) kontynuowanie nauki,
 - b) usamodzielnienie,
 - c) zagospodarowanie;
- 2) pomoc w uzyskaniu:
 - a) odpowiednich warunków mieszkaniowych,
 - b) zatrudnienia;
- 3) pomoc prawna i psychologiczna.

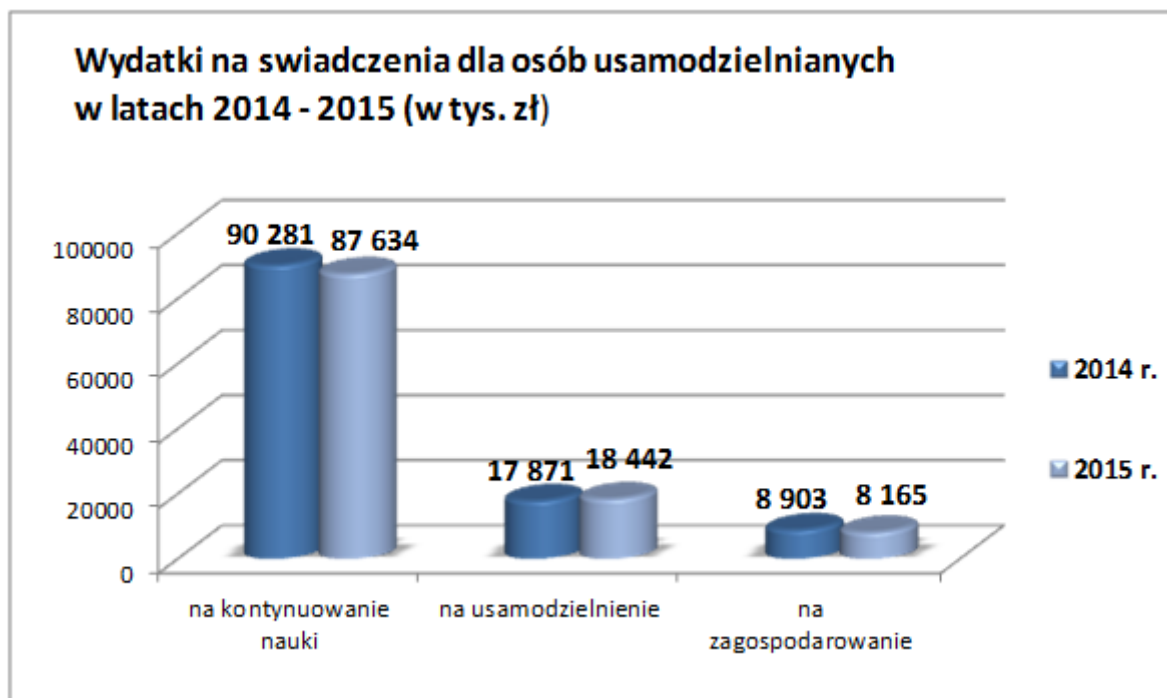
Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna). Dodatkowo, formą pomocy dla osób usamodzielnianych zapewnianą przez powiat jest udzielanie wsparcia w procesie usamodzielnienia.

W roku 2015 udzielono łącznie 187 180 świadczeń dla osób pełnoletnich. Liczba ta nie obejmuje pomocy prawnej i psychologicznej. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie dysponuje danymi w tym zakresie.

Liczba świadczeń przyznawanych na poszczególne formy pomocy związane z usamodzielnieniem w roku 2015 przedstawia się następująco:

- 1) pomoc na kontynuowanie nauki – 175 311 świadczeń;
- 2) pomoc na usamodzielnianie – 3 928 świadczeń;
- 3) pomoc na zagospodarowanie – 3 447 świadczeń;
- 4) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych – 4 074 świadczeń;
- 5) pomoc w uzyskaniu zatrudnienia – 420 świadczeń.

Łączne wydatki samorządu powiatowego na świadczenia dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej w 2015 r. wyniosły 114 241 tys. zł, co oznacza spadek w stosunku do 2014 r. o 2,4%.

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2015.

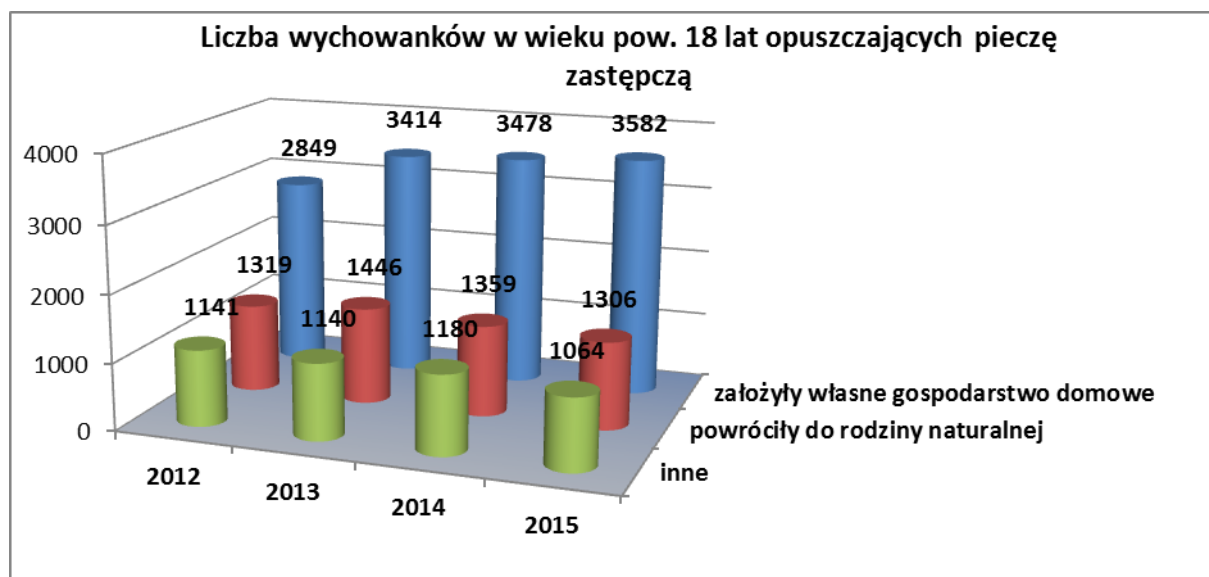
Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych w 2015 r. osobom usamodzielniającym się wyniosła 187 tys., co w stosunku do liczby świadczeń przyznanych w 2014 r. (195 tys. świadczeń) spadła o 4%.

W stosunku do roku 2014 r. zmianie nie uległa struktura form pomocy udzielanej osobom usamodzielniającym się. Podobnie jak w roku 2014 r., najwięcej świadczeń w 2015 r. udzielono na kontynuowanie nauki (94% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2014 r. o 4,4%. Poza tym, tak jak w 2014 r., najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, co w dużej mierze jest też związane z ogólnym nastawieniem wychowanków głównie na kontynuację nauki.

Po analizie danych w liczbach bezwzględnych można zaobserwować spadek liczby świadczeń udzielanych osobom usamodzielniającym się na kontynuowanie nauki i na zagospodarowanie oraz wzrost liczby przypadków pomocy w uzyskaniu zatrudnienia oraz w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Przy ogólnej nieco niższej niż w roku 2014 liczbie usamodzielnianych spadek w liczbie świadczeń na kontynuowanie nauki wydaje się naturalny, natomiast być może większa liczba przypadków otrzymania pomocy w uzyskaniu warunków mieszkaniowych stanowi początek pożądanego trendu w procesie usamodzielniania. Szansą na dalszą poprawę tego stanu rzeczy będą środki finansowe z Unii Europejskiej na lata 2014-2020, przeznaczone między innymi na rozwój mieszkalnictwa chronionego dla osób opuszczających różnego typu instytucje wychowawcze, w tym podmioty pieczy zastępczej.

Zamieszczony poniżej wykres w istocie podsumowuje w statystycznej formie efekty procesu usamodzielniania. Wydaje się bowiem, że z punktu widzenia trwałego efektu społecznego, świadectwem jakości pieczy zastępczej jest przygotowanie wychowanka do dorosłego życia. Jednym z takich elementów, oprócz budowania systemu wartości, jest umiejętność wejścia w role społeczne w życiu dorosłym i uzyskanie samodzielności. Jak wynika z danych

statystycznych z roku na rok zwiększa się liczba wychowanków, którzy zakładają własne gospodarstwa domowe.

V. Adopcja

1. Ośrodki adopcyjne

Od 1 stycznia 2012 r. organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez samorząd wojewódzki lub na jego zlecenie przez podmioty niepubliczne. Zadanie to finansowane jest z budżetu państwa. W 2015 r. na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych wydatkowano kwotę 32 141 tys. zł, w tym środki z budżetu państwa stanowiły 97,6%. Pozostałe środki stanowić mogły środki własne samorządu wojewódzkiego.

W 2015 r. liczba i struktura ośrodków adopcyjnych nie uległa zmianie względem roku 2014. Na terenie kraju funkcjonowało 68 ośrodków adopcyjnych, w tym 59% stanowiły ośrodki publiczne.

Relatywnie najwięcej ośrodków adopcyjnych jest w woj. mazowieckim i śląskim. W woj. mazowieckim jest to też efekt umiejscowienia 3 ośrodków adopcyjnych, które zostały upoważnione przez ministra właściwego do spraw rodziny do prowadzenia spraw z zakresu adopcji międzynarodowej.

Tab. 12 Ośrodki Adopcyjne w Polsce wg województw

Lp.	Województwo	2015		
		Ogółem	z tego:	
			publiczne ośrodki adopcyjne z filiami/ oddziałami	niepubliczne ośrodki adopcyjne
1	Dolnośląskie	3	1	2
2	Kujawsko-pomorskie	6	4	2
3	Lubelskie	4	4	0
4	Lubuskie	4	2	2
5	Łódzkie	4	2	2
6	Małopolskie	5	1	4
7	Mazowieckie	10	6	4
8	Opolskie	3	2	1
9	Podkarpackie	1	1	0
10	Podlaskie	2	2	0
11	Pomorskie	2	1	1
12	Śląskie	10	5	5
13	Świętokrzyskie	1	1	0
14	Warmińsko-mazurskie	3	3	0
15	Wielkopolskie	6	3	3
16	Zachodniopomorskie	4	2	2
	RAZEM	68	40	28

Zadaniem ośrodków adopcyjnych jest prowadzenie procedury przysposobienia. Zadanie to należy do wyłącznych kompetencji ośrodków, które w ramach swoich działań wydają między innymi opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka, biorą udział w posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny przysposabiające.

W 2015 r. ośrodki adopcyjne wydały 3 039 opinii kwalifikacyjnych dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kandydaci do adopcji muszą ukończyć szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka. Ramowy program tego szkolenia jest zatwierdzany, na wniosek podmiotu wnoszącego, przez ministra właściwego do spraw rodziny na okres 5 lat. Gros decyzji w tym zakresie zostało wydanych w pierwszym roku obowiązywania ustawy, tj. w roku 2012, kiedy to wydano 29 decyzji. W 2015 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał 1 taką decyzję. W roku sprawozdawczym na kandydatów do przysposobienia dziecka przeszkolono 3 120 osób, co oznacza niewielki spadek w stosunku do roku 2014 (3 325 osób).

W 2015 r. ośrodki adopcyjne udzielały specjalistycznych porad. Najwięcej z nich udzielono rodzinom przysposabiającym (34 265 porad). Pomoc w ośrodkach adopcyjnych uzyskiwały też rodziny naturalne (4 091 porad). Ośrodki adopcyjne udzielały także wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w postępowaniu postadopcyjnym, a działania w tym

zakresie podejmowano 7 803 razy. W stosunku do roku 2014 nastąpił w tym zakresie spadek aktywności ośrodków adopcyjnych (w 2014 r. – 8 470 porad).

2. Przystosowanie krajowe

W 2015 r. ośrodki adopcyjne zakwalifikowały do przystosowania 3 410 dzieci.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczących ewidencji spraw o przystosowanie w sądach rodzinnych, wynika, że w 2015 r. sądy orzekły przystosowanie wobec 3 361 dzieci, w tym, w przypadku 279 dzieci, wnioskujący o przystosowanie posiadali miejsce zamieszkania poza terytorium Polski.

W 2015 r. w stosunku do 2014 r. liczba dzieci przystosowanych ogółem zmalała o 131 dzieci, tj. o 3,8%, w tym liczba dzieci przystosowanych przez osoby zamieszkałe za granicą zmalała o 5,1%. Zmniejszyła się jednocześnie o 7,1% liczba dzieci, wobec których przed przystosowaniem wyrażono tzw. zgodę blankietową (zgoda rodziców biologicznych na adopcję dziecka bez wskazania osób przystosabiających).

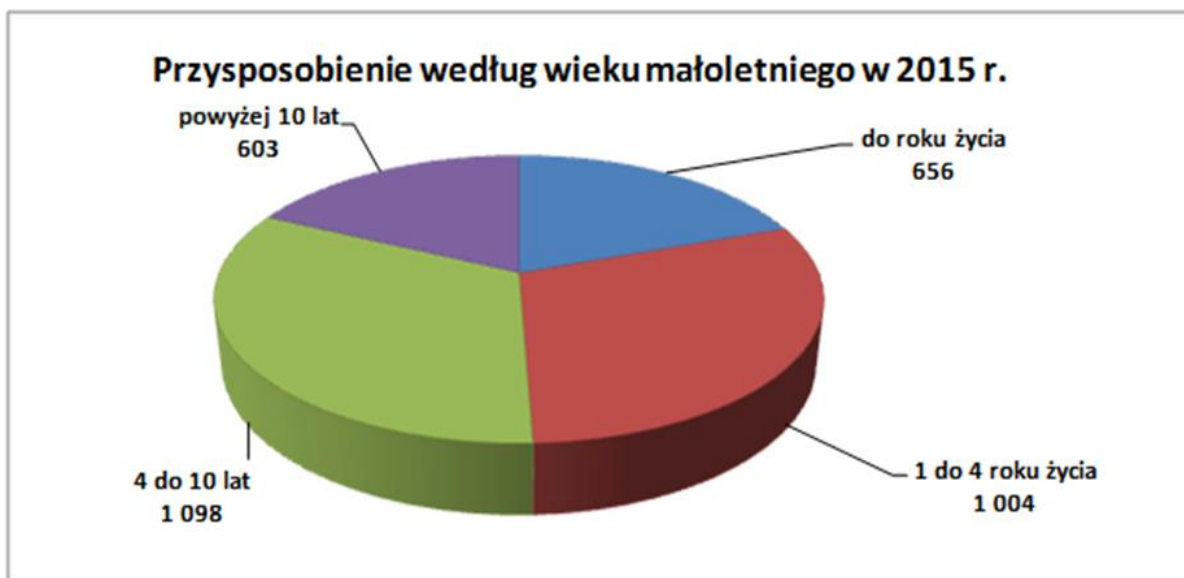
Tab. 13 Przystosowanie według liczby przystosabianych dzieci w latach 2011-2015

Lata	Liczba przystosowanych dzieci		
	Ogółem orzeczone	w tym	
		przez osoby zamieszkałe za granicą	blankietowe
2011	3 315	296	751
2012	3 486	274	790
2013	3 537	312	766
2014	3 492	294	774
2015	3 410	279	719

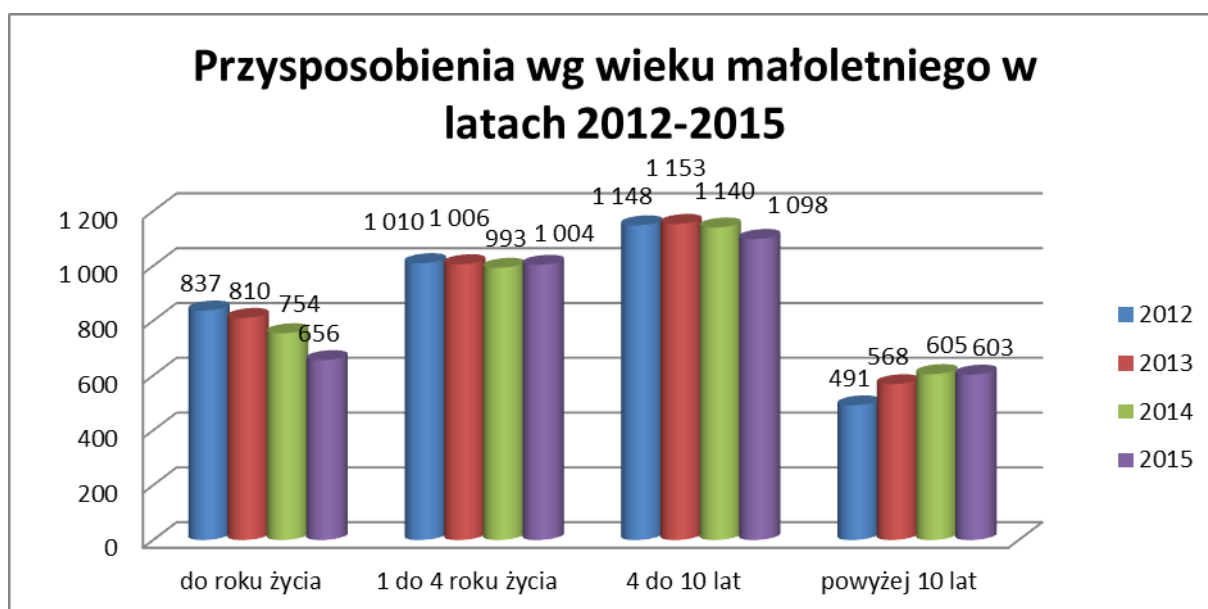
Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w roku sprawozdawczym przystosowanych zostało 701 dzieci przebywających przed orzeczeniem przystosowania w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Na szczególną uwagę zasługuje tu fakt, iż w tym przystosowanych zostało 34 dzieci przebywających przed orzeczeniem przystosowania w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz 55 dzieci przebywających przed orzeczeniem w interwencyjnych placówkach preadopcyjnych. Należy bowiem wskazać, iż w placówkach tych umieszczane są dzieci wymagające specjalistycznej opieki ze względu na stan zdrowia, co oznacza, że stosunkowo trudniej w porównaniu z dziećmi zdrowymi jest dobrać dla nich rodzinę przystosabiającą.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż w 2015 r. przystosowano 1 660 dzieci w wieku do 4 lat, w tym w wieku do 1. roku życia przystosowano 656 dzieci. Tak jak w poprzednich latach, najmniej przystosowano dzieci w wieku 10 lat i więcej – było to 603 dzieci. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w stosunku do roku 2014 zmalała liczba dzieci adoptowanych w grupie wiekowej ponad 15 lat (z 254 – w roku 2014 do 230 – w roku 2015).

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

3. Przysposobienie międzynarodowe

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzonej w Hadze dnia 29 maja 1993 r. (Dz. U. z 2000 r. poz. 448). Zadania wynikające z pełnienia tej roli wykonuje Departament Polityki Rodzinnej. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o której mowa w art. 17 lit. c przywołanej Konwencji. W 2015 r. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydało zgodę w 252 sprawach, które dotyczyły 371 dzieci. Natomiast sąd rodzinny w 2015 r. orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 199 sprawach, w stosunku do 279 dzieci. W porównaniu do 2014 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się o 15, co oznacza ponad 5,1% spadek w stosunku do roku poprzedniego.

W Polsce do prowadzenia procedury przysposobienia międzynarodowego upoważnione są trzy ośrodki adopcyjne. Ośrodki te współpracują z zagranicznymi organizacjami adopcyjnymi, licencjonowanymi przez rządy innych państw lub bezpośrednio z organami centralnymi państw-stron Konwencji Haskiej.

Zagraniczna organizacja adopcyjna może prowadzić swoją działalność na terenie Polski, po uzyskaniu właściwego pozwolenia, wydawanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. W 2015 r. na terenie Polski działały 34 takie organizacje.

Według posiadanej informacji statystycznej z ośrodków adopcyjnych za 2015 r., najwięcej adopcji międzynarodowych dotyczyło:

- 1) Włoch – 177 dzieci;
- 2) Stanów Zjednoczonych – 85 dzieci;
- 3) Hiszpanii – 17 dzieci.

VI. Działania monitorujące i promujące w roku 2015

1. Monitoring realizacji zadań wynikających z ustawy

Ustawa, w art. 186 pkt 3 wymienia, wśród zadań wojewody, kontrolę nad realizacją zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa odnośnie do zadań wskazanych w ustawie.

Natomiast wśród zadań ministra właściwego do spraw rodziny, w art. 187 ustawy, wymienia się obowiązek monitorowania realizacji zadań wynikających z ustawy. Resort rodziny realizuje obowiązek, o którym mowa powyżej poprzez: indywidualne wystąpienia do wydziałów polityki społecznej o przeprowadzenie kontroli doraźnej lub zbadanie sytuacji dzieci sygnalizowanej w korespondencji kierowanej do resortu pracy, odpowiedzi na liczne pisma jednostek samorządowych i obywateli, realizację programów dofinansowania jednostek samorządu terytorialnego w zakresie działań regulowanych ustawą, wymianę opinii i informacji w toku debat i konferencji, a także gromadzenie i analizowanie sprawozdawczości statystycznej.

W 2015 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zwrócił się do poszczególnych wojewodów lub wydziałów polityki społecznej o następujące dane:

- 1) informację o liczbie i wieku dzieci niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności umieszczonych w pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2014r.);
- 2) informację o liczbie dzieci przebywających w pieczy zastępczej, które w 2014 r. przebywały w szpitalach psychiatrycznych;
- 3) informację o liczbie małoletnich matek przebywających w pieczy zastępczej wraz z informacją o sytuacjach rozdzielenia ich z dzieckiem;
- 4) informację o liczbie i wieku dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz regionalnych placówkach preadopcyjnych;
- 5) informację o liczbie placówek wsparcia dziennego w odniesieniu do problemu ich likwidacji z powodu niespełnienia ustawowych standardów;
- 6) informację o stanie procesu deinstytucjonalizacji w poszczególnych powiatach, będąca uzupełnieniem sprawozdawczości resortowej;
- 7) informację o liczbie rodzin pomocowych funkcjonujących w powiatach, jako uzupełnienie sprawozdawczości resortowej;
- 8) informację o liczbie dzieci cudzoziemskich umieszczonych w pieczy zastępczej;
- 9) informację o realizacji programów przeciwdziałania narkomanii realizowanych na terenie instytucji pieczy zastępczej oraz kosztach ich realizacji.

Ponadto realizowane były wystąpienia indywidualne, które dotyczyły wniosków o przeprowadzenie czynności kontrolnych lub o zbadanie sytuacji w poszczególnych jednostkach lub samorządach.

We wrześniu 2015 r. – jako efekt pracy zespołu powołanego przez Rzecznika Praw Dziecka, przy udziale przedstawicieli Ministerstwa – zostały przygotowane Zalecenia dotyczące pobytu dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Rekomendacje zostały podpisane przez Rzecznika Praw Dziecka – Marka Michalaka i ministra właściwego ds. rodziny – Władysława Kosiniaka-Kamysza, a następnie przesłane do wszystkich samorządów lokalnych celem stosownego wykorzystania.

W roku 2015 system wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz adopcji był kilkakrotnie przedmiotem zainteresowania Najwyższej Izby Kontroli. Opublikowano informacje o wynikach trzech kontroli:

- a) Koordynacja polityki rodzinnej w Polsce,
- b) Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- c) Funkcjonowanie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie podlaskim.

Sformułowane wnioski stanowią cenne źródło wiedzy na temat pożądanych kierunków zmian w systemie i zawierają szereg ciekawych sugestii dotyczących przyspieszenia procesu przemian we wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej.

2. Deinstytucjonalizacja, środki europejskie oraz współpraca międzynarodowa.

- 1) Zgodnie z ustawą, w placówce opiekuńczo-wychowawczej są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w tego typu placówce jest możliwe w wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawia za tym stan jego zdrowia lub dotyczy to rodzeństwa. Standardy dotyczące placówek zakładają, że z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie będzie niższy niż 10 lat, dodatkowo placówki te uzyskają też do stycznia 2021 r. standard 14-osobowy. Przepisy nie określają wprawdzie daty całkowitej likwidacji placówek, tworzą jednak wymogi zmierzające do przekształcania istniejących jednostek, w instytucje małe, specjalistyczne, w których przebywać będą wychowankowie powyżej 10. roku życia, a także do podwyższania wieku i obniżania liczby dzieci poprzez umieszczanie ich w pieczy rodzinnej. Tak rozumianą deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą komplementarnie wspierać działania (również inwestycyjne) na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Z drugiej strony deinstytucjonalizacja musi być wspierana przez intensywną profilaktykę i podaż zindywidualizowanych usług na rzecz rodzin z dziećmi. Resort w roku 2015 wystąpił do wojewodów o dane dotyczące przebiegu procesu deinstytucjonalizacji w powiatach, zwracając uwagę na rangę tego procesu. Zebrane dane wskazały na ciągle niewystarczające tempo zmian w obszarze pieczy zastępczej. Podobne dane zostały zebrane w roku 2015, a dotyczyły struktury pieczy rodzinnej. Prace nad analizą danych będą kontynuowane i aktualizowane. W konsekwencji planuje się indywidualne wystąpienia do starostów z apelem o przyspieszenie tempa zmian wszędzie tam gdzie jest ono niezadowalające.
- 2) Elementem strategii promowania praw dzieci do wychowywania się w najwłaściwszym dla nich środowisku jest promocja i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej. W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (PO WER 2014 – 2020) z poziomu krajowego planuje wprowadzanie działań wspierających proces deinstytucjonalizacji pieczy w powiatach poprzez wprowadzanie

narzędzia badawczego do oceny przebiegu procesu przemian jakościowych w pieczy zastępczej w oparciu o własne i pozyskane zasoby, kształcenie władz samorządowych w zakresie wykorzystania narzędzia do tworzenia indywidualnego modelu przekształceń pieczy zastępczej oraz kształcenie kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, mające na celu poprawę jakości wsparcia udzielanego rodzinom i dzieciom przez wszystkie szczeble samorządu lokalnego. Konkurs ze środków PO WER został ogłoszony w roku 2015, natomiast rozstrzygnięty w roku 2016.

- 3) Ponadto, resort rodziny, pracy i polityki społecznej czynił starania, aby w poszczególnych regionach środki finansowe pochodzące z funduszy Unii Europejskiej skierowane były w latach 2014–2020 na działania wdrażające strategię rozwoju usług wspierających rodziny wychowujące dzieci, a także wzmacniające proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w tym promowanie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i realizację standardów dotyczących wieku i liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przez umieszczanie ich w rodzinnej pieczy zastępczej. Ważnym zadaniem w kontekście rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej jest sprawa pozyskiwania kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe i zawodowe, tak, aby możliwym było – tam gdzie to zasadne – umieszczenie dziecka w pieczy rodzinnej. Piecza instytucjonalna docelowo winna być stosowana jedynie w sytuacjach szczególnych, wymagających zastosowania wobec starszego dziecka specjalistycznej terapii czy leczenia. Według zebranych danych z poszczególnych województw w poszczególnych RPO mają być uwzględnione zagadnienia związane z deinstytucjonalizacją i podażą usług dla rodzin z dziećmi.
- 4) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej od 2014 r. jest włączone w prace jednej z Grup Roboczych Rady Państw Morza Bałtyckiego ds. Współpracy na Rzecz Dzieci Zagrożonych (EGCC). Grupa identyfikuje problemy oraz inicjuje i wspiera działania kooperacyjne krajów członkowskich na rzecz szeroko pojętych praw dzieci i młodzieży na poziomie lokalnym i w regionie Morza Bałtyckiego realizując programy działania w wyznaczonych przez RPMB obszarach – zwłaszcza Safe and Secure Region. Wybory priorytetów grupy EGCC są zgodne z zaleceniami i tematami podejmowanymi przez Komisję Europejską i Radę Europy oraz z Konwencjami i innymi strategicznymi dokumentami międzynarodowymi. Obecnie zadania grupy koncentrują się głównie na promowaniu praw dziecka w wielu obszarach, działaniach na rzecz wczesnej interwencji i promowania profilaktyki na rzecz rodzin wychowujących dzieci, ochronie dzieci, promocji praw dziecka i jego bezpieczeństwa w instytucjach pieczy zastępczej oraz działania na rzecz przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki sprawowanej przez rodzinne lub zbliżone do rodzinnych form pieczy zastępczej (deinstytucjonalizacja). W maju 2015 r. – podczas prezydencji estońskiej w RPMB zostały przyjęte „Rekomendacje dotyczące wsparcia rodziny i rozwoju alternatywnych form opieki zastępczej”, które stanowią swoisty scenariusz działań w obszarze wsparcia rodziny, pieczy zastępczej i wdrażania procesu deinstytucjonalizacji.
- 5) Zagadnienia związane z bezpieczeństwem i prawami dziecka, deinstytucjonalizacją pieczy zastępczej, rozwojem rodzicielstwa zastępczego oraz procedurami adopcyjnymi znalazły się w jednym z priorytetów przewodnictwa Polski w Radzie Państw Morza Bałtyckiego w grupie zagadnień: bezpieczeństwo cywilne. Merytorycznie powyższe zagadnienia – zgodnie z zasadą kontynuacji przyjętą w Radzie – stanowią w części pogłębienie tematyki podjętej przez grupę EGCC w trakcie Prezydencji Estonii w Radzie Państw Morza Bałtyckiego. W ramach przewodnictwa Polski w pracach Rady Państw Morza Bałtyckiego, resort pracy i polityki społecznej zorganizował w dniach 17-19 listopada 2015 r. pierwsze z dwóch planowanych spotkań Grupy Ekspertów ds. Współpracy na Rzecz Dzieci Zagrożonych (EGCC). Podczas spotkania omawiano cele prezydencji Polski w RPMB,

projekty, w których realizacji uczestniczy Grupa EGCC, a także bieżące sprawy z zakresu polityki wobec dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem stosowanych w państwach członkowskich rozwiązań prawnych w obszarze deinstytucjonalizacji, monitorowania realizacji praw dziecka w pieczy instytucjonalnej, przyjaznych dziecku usług, przyjaznego wymiaru sprawiedliwości, bezpiecznej szkoły oraz przeciwdziałania wszelkim formom przemocy wobec dzieci. Wśród gości obecnych na spotkaniu znalazł się Pan Bernd Hemingway – Zastępca Dyrektora Generalnego Sekretariatu Rady Państw Morza Bałtyckiego, Pan Marek Michalak – Rzecznik Praw Dziecka, Pan Ambasador Michał Czyż z Ministerstwa Spraw Zagranicznych, przedstawiciele resortu edukacji i członkowie Grupy z krajów nadbałtyckich. Na prośbę przedstawiciela Łotwy, podczas drugiego dnia rozmów omówiono kwestię obrony sprawozdania krajowego z realizacji praw dziecka przed Komitetem Praw Dziecka oraz sprawy bieżące Grupy. Trzeciego dnia delegaci mieli możliwość odbycia wizyt studyjnych w instytucjach realizujących zadania dotyczące opieki nad dzieckiem i rodziną. Członkowie grupy odwiedzili dwa warszawskie rodzinne domy dziecka, w których mieli szansę poznać warunki sprawowania pieczy zastępczej nad dzieckiem, a także zapoznali się z działalnością Fundacji Dzieci Niczyje. Kolejne spotkanie Grupy EGCC – w ramach polskiej Prezydencji w RPMB – odbyło się w kwietniu 2016 r.

- 6) W dniu 18 września 2015 r. odbyła się w Genewie obrona sprawozdania Polski z realizacji Konwencji o Prawach Dziecka. Polska delegacja zaprezentowała sprawozdanie z realizacji w ustawodawstwie i praktyce zobowiązań wynikających z postanowień Konwencji o prawach dziecka w latach 1999-2010. Rządowe sprawozdanie, złożone w 2012 r., jest odpowiedzią na zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ z 2002 r. Ponadto Polska przedstawiła informacje uzupełniające sprawozdanie (odpowiedź na dodatkowe pytania zadane przez Komitet w marcu 2015 r.). W zaleceniach po obronie Komitet Praw Dziecka ONZ zauważył pozytywne zmiany w pieczy zastępczej po wejściu w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jednocześnie zwrócił między innymi uwagę na obowiązek stosowania przez samorzady zakazu umieszczania dzieci młodszych w pieczy instytucjonalnej, a także zaapelował o zmiany prawne w odniesieniu do regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych. W polu szczególnej troski Komitetu znalazła się sytuacja dzieci niepełnosprawnych.

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2015 r. oraz wnioski dotyczące sposobu i zakresu finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy

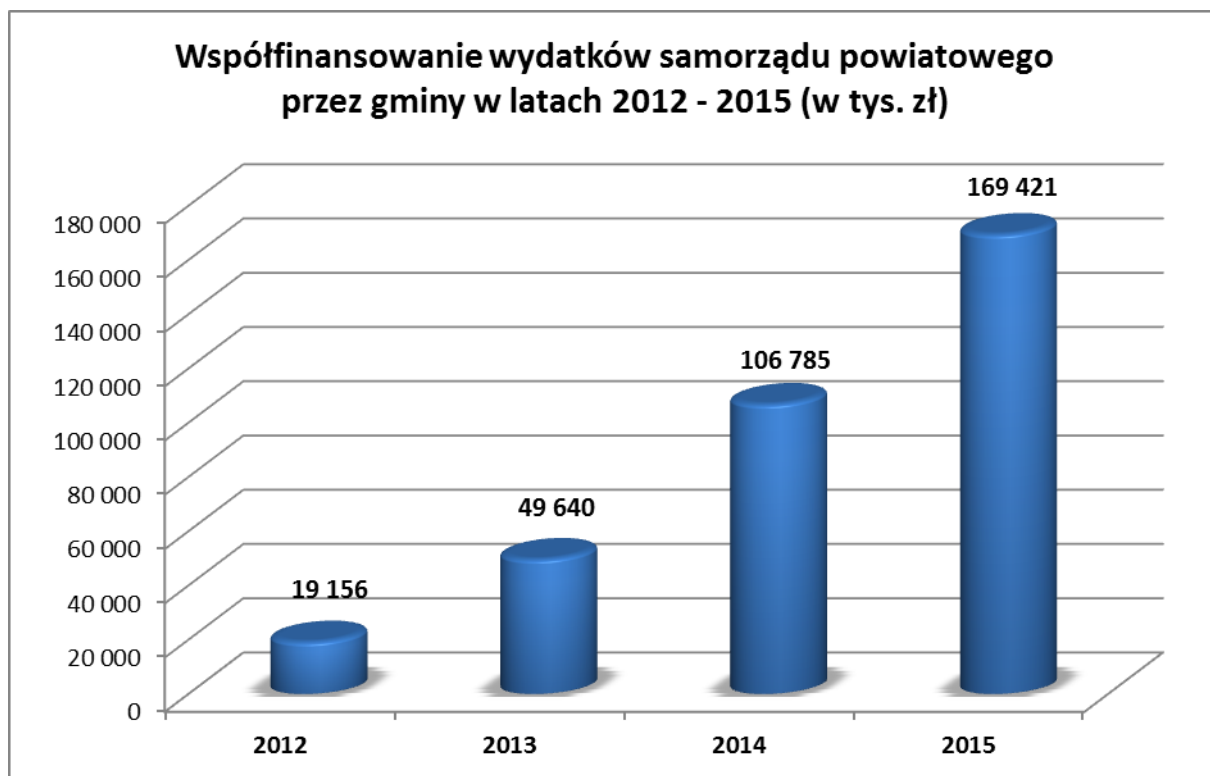
Z danych ze sprawozdań budżetowych składanych przez jednostki samorządu terytorialnego⁵ wynika, że wydatki na realizację ustawy, w 2015r. wyniosły ogółem ponad 2,43mld zł, i były o 175 032 tys. zł, tj. o 7,8% wyższe niż w 2014 r.

Z powyższej kwoty przeznaczona została:

- 1 043 707tys. zł, na rodziny zastępcze, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2014 o 90 364 tys. zł tj. o 9,5%,
- 1 220 147 tys. zł na placówki opiekuńczo-wychowawcze, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2014 o 45 386 tys. zł, tj. o 3,8%,
- 161 828 tys. zł na wspieranie rodziny, co oznacza wzrost w stosunku do 2014 r. o 39 282tys. zł, tj. o 32%.

⁵Przedstawione wydatki dotyczą sumy wydatków wszystkich poziomów samorządu terytorialnego i w pewnym zakresie zawierają w sobie współfinansowanie wydatków związanych z kosztami pobytu dzieci w pieczy zastępczej przez samorząd gminny.

Należy zwrócić uwagę nie tylko na rosnące wydatki samorządów na realizację zadań wynikających z ustawy, ale i na istotne zmiany w udziale poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego w tych wydatkach. W 2015 r. nastąpił dalszy wzrost wydatków samorządu gminnego wynikający z konieczności ponoszenia wyższych niż w roku 2014 kosztów współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej (10% kosztów w pierwszym roku pobytu dzieci w pieczy zastępczej i odpowiednio 30% i 50% kosztów, jeśli dziecko przebywa w pieczy 2 lub 3 i więcej lat).

Udział środków pochodzących z samorządu gminy wzrasta w stosunku do roku 2014. Samorzady powiatowe otrzymały tym samym wsparcie w finansowaniu pieczy zastępczej od gmin na poziomie 10,5% w roku 2015. W roku 2014 udział ten wyniósł ok. 7%. W dalszych latach wydatki na realizację ustawy będą się jeszcze bardziej zwiększać, co związane jest z:

- a) procesem wymaganej deinstytucjonalizacji i wdrażania odpowiednich standardów, co do liczby i wieku dzieci w poszczególnych formach pieczy zastępczej,
- b) z pożądanym wzrostem liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej,
- c) obligatoryjnością od 2015 r. powoływania asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,
- d) brakiem obniżania kosztów świadczeń na utrzymanie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej o 50 % dochodów dziecka (zmiana wprowadzona ustawą nowelizującą z dnia 25 lipca 2014 r.),
- e) współfinansowanie pobytu dzieci przebywających zgodnie z decyzją sądu opiekuńczego w instytucjach podległych resortowi zdrowia,
- f) przejmowaniem do systemu pieczy zastępczej dzieci umieszczanych uprzednio w placówkach systemu oświaty (specjalnych ośrodkach wychowawczych przekształcanych w placówki opiekuńczo-wychowawcze.

W 2015 r. ze środków budżetu państwa, na realizację zadań wynikających z ustawy, uruchomiono kwotę 107,6 mln zł., z tego:

- 8 mln zł na uzupełnienie wydatków na funkcjonowanie ośrodków adopcyjnych, co wraz ze środkami w budżetach wojewodów oznacza kwotę w wysokości 32,8 mln zł,
- 51,3 mln zł na wspieranie rodziny poprzez dofinansowanie zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z powoływaniem w gminach stanowisk asystenta rodziny,
- 2,7 mln zł na finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 16,8 mln zł na rodziny zastępcze – dofinansowanie kosztów wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4 mln zł na dofinansowanie powstania trzech regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

Mając na uwadze doświadczenia w realizacji ustawy w latach 2012 – 2015, w tym zauważalną skuteczność działalności asystenta rodziny oraz koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, a także mając na uwadze potrzebę deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej poprzez powoływanie nowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, za zasadne uznać należy przyjęcie wieloletniego programu dofinansowania, dedykowanego procesowi deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w Polsce, rozumianego zgodnie z *Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności* (dokument przygotowany przez Europejską Grupę Ekspertów działającą przy Komisji Europejskiej) jako przejście z opieki instytucjonalnej na opiekę świadczoną w środowisku lokalnym.

VIII. Podsumowanie

1. W 2015 r. zatrudnionych było ponad 3,8 tys. asystentów rodziny. Ich zatrudnienie zwiększyło się o ponad 12,5 % w stosunku do 2014 r.
Z usług asystentów rodziny w 2015 r. skorzystało ogółem 41 739 rodzin, w tym 3 477 rodziny zobowiązane zostały do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do roku 2014 oznacza to znaczny, bo 47%, wzrost liczby rodzin, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2014 r. – były to 2 368 rodziny).
Spośród 41 739 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2015 r., dla 12 560 rodzin (co stanowi 30% ogółu rodzin korzystających z pomocy asystentów) współpraca ta zakończyła się w 2015 r., w tym w 5 608 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów. Osiągnięciem celów zakończyła się praca w ponad 45% rodzin, z którymi zakończono pracę w 2015 r.
2. W 2015 r. funkcjonowało ponad 1,5 tys. gminnych placówek wsparcia dziennego w tym ponad połowa (59%) to placówki niepubliczne. Liczba ta oznacza, że w stosunku do 2014 r. funkcjonowało o 31 placówek wsparcia dziennego więcej. Do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało w roku sprawozdawczym ok. 37 555 dzieci. Oznacza to spadek liczby dzieci uczęszczających o 2,3%.
Ponadto w 2015 r. działało 67 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 45 z nich prowadzone były przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.
3. W 2015 r. funkcjonowały 82 rodziny wspierające, co oznacza znaczny wzrost w stosunku do 2014 r. (44 rodziny). Z pomocy rodzin wspierających korzystało 89 rodzin.
Z powyższego wynika, że ta forma wsparcia rodziny naturalnej została zauważona przez samorządowców. Jednakże wciąż powodem tak małego (w sensie ilościowym) zainteresowania w korzystaniu z tej formy wsparcia rodziny może być fakt, iż samorządy nadal nie mają doświadczenia w jej realizacji. Inaczej bowiem sytuacja przedstawia się w odniesieniu do asystentów rodziny, czy placówek wsparcia dziennego, które przed wejściem w życie ustawy były już przez niektóre samorządy z dobrym efektem realizowane.
4. Szczególną uwagę należy zwrócić na wzrost liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2015 r. zatrudnionych było 1 597 koordynatorów, co stanowi wzrost ich liczby o 46%, choć w stosunku do liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej objętych pomocą koordynatora, ich liczba jest nadal niewystarczająca.
W 2015 r. pod opieką 1 597 koordynatorów znalazło się 27 175 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, co stanowi niemal 70% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Wzrost liczby koordynatorów świadczy również o tym, że coraz bardziej przekonane są do nich rodzinne formy pieczy zastępczej (koordynator jest zawsze na wniosek podmiotu rodzinnej pieczy zastępczej).
5. W 2015 r. w powiatach udzielono rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka 109 651 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to wzrost o 7% w stosunku do roku 2014 (102 064 porad). Wzrost ten świadczy o ciągle rosnącej potrzebie zdobywania przez rodziny zastępcze fachowej wiedzy.
6. W roku sprawozdawczym 2015 przeszkolono do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub do prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego łącznie 11 431 osób (w 2014 r. – 12 392 osób), co oznacza 7,8 procentowy spadek w stosunku do roku 2014. Najwięcej (63%) przeszkolono już istniejących rodzin zastępczych, co wskazuje na zainteresowanie powiatów podnoszeniem kwalifikacji już istniejących rodzin zastępczych. Niestety

- w roku 2015 nastąpił również spadek liczby osób przeszkolonych na kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe. Wzrost przeszkolonych osób nastąpił w odniesieniu do prowadzących jak i kandydatów na prowadzących rodzinne domy dziecka, a także osób pełniących funkcję dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego.
7. O 354 podmioty spadła liczba rodzinnych form pieczy zastępczej w porównaniu z 2014 r. W większości był to spadek w liczbie rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem i liczbie rodzin niezawodowych.
 8. W 2015 r. nastąpił wzrost liczby rodzinnych domów dziecka jako formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi. W 2014 r. funkcjonowało 395 rodzinnych domów dziecka, natomiast na koniec 2015 r. funkcjonowało ich 488, co stanowi wzrost o 24%. Rodzinne domy dziecka stanowią obecnie 13% w strukturze podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.
 9. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2015 r. wyniosła ogółem 76 503 dzieci, wobec 77 348 dzieci w 2014 r., co oznacza spadek o ok. 1,1%. Liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej w 2015 r. była o 845 osób niższa niż w 2014 r. Dynamikę spadku liczby dzieci umieszczonych w pieczy na dzień 31 grudnia 2015 roku w stosunku do roku 2014 należy uznać za niewystarczającą.
 10. W roku 2015 nastąpił spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci do 18. roku życia ogółem z 0,96% w roku 2014 do 0,94 % w roku 2015. Należy zauważyć, że zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99 % nastąpiło w latach 2012 – 2013, natomiast w latach wcześniejszych z roku na rok odnotowywano wzrost tego wskaźnika.
 11. Miarą skuteczności pracy z rodziną prowadzonej między innymi przez asystentów rodziny, przy wykorzystaniu i innych narzędzi jej wsparcia jest analiza napływów i odpływów dzieci do 18. roku życia w pieczy zastępczej. Liczba dzieci (małoletnich – do 18. roku życia), które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2014 r. zwiększyła się o 126 dzieci, co potwierdzać może skuteczność i efektywność szeroko rozumianego systemu wsparcia (asystenci rodziny, koordynatorzy itp.). Co więcej należy zauważyć także spadek w stosunku do roku 2014 o 656 osób liczby dzieci, które napłynęły do pieczy w roku 2015, co tym bardziej zdaje się potwierdzać zasadność zwiększania proponowanych rodzinie narzędzi wsparcia.
 12. Średnia liczba dzieci przebywających w zawodowych formach rodzinnej pieczy zastępczej utrzymała się na poziomie roku poprzedniego. W 2015 r. średnio w rodzinach zastępczych zawodowych wychowywało się ponad troje dzieci.
 13. W 2015 r. o 34 w stosunku do 2014 r. zwiększyła się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych. Z drugiej strony zmniejszyła się liczba dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, łącznie z instytucjami prowadzonymi przez marszałków (na dzień 31 grudnia 2015 r. w placówkach tych przebywało łącznie 19 517 dzieci, co w porównaniu z rokiem 2014 oznacza, że było w nich o 180 dzieci mniej). Ogólnie pozytywnym zjawiskiem jest zmniejszająca się liczba dzieci w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w odniesieniu do roku poprzedniego, pomimo, że ogólnie placówek opiekuńczo-wychowawczych jest więcej niż w roku ubiegłym, tj. w 2014. Oznacza to bowiem wyższy standard placówek opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do liczby dzieci. Średnia liczba dzieci kształtuje się na poziomie 19 wychowanków.
 14. Należy zauważyć wzrost wydatków na zawodowe formy pieczy zastępczej, w tym wydatków na wynagrodzenia rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Konsekwencją tego zjawiska jest wzrost średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w pieczy zastępczej typu rodzinnego. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2015 r. ok. 1 030 zł i wzrósł w stosunku

- do roku poprzedniego o 6,2% (w 2014 r. 969 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2 042 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 7,4% (w 2014 r. 1 900 zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
15. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych) wynosił w 2015 r. ok. 3 932zł, co oznacza wzrost o 108 zł w stosunku do roku 2014. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie.
 16. W 2015 r. znacznie wzrosły wydatki gmin na współfinansowanie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyniosły one 63 066 tys. zł. Wkład poniesiony przez gminy stanowił zatem 9% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2015 r. W 2014 r. procentowy udział gmin w tych wydatkach wynosił 6%.
 17. Liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych osobom usamodzielnianym w 2015 r. spadła w stosunku do liczby tych świadczeń w 2014 r. (w 2014 r. udzielono łącznie ponad 19 195 tys. świadczeń). Podobnie jak w roku 2014, najwięcej świadczeń w 2015 r. udzielono na kontynuowanie nauki (94% ogólnej liczby świadczeń) i liczba tych świadczeń wzrosła w porównaniu do 2014 roku o 4,4%. Poza tym, tak jak w 2014 r., najrzadziej udzielaną formą pomocy była pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.
 18. W stosunku do roku 2014 r., w roku 2015 wzrosła liczba porad udzielonych przez ośrodki adopcyjne. Szczególnie duży wzrost można zaobserwować wśród porad udzielanych rodzinom przysposabiającym (34 265 w 2015 r.; 31 630 w 2014 r.). Jednocześnie nastąpił 8 procentowy spadek liczby porad w postępowaniu postadopcyjnym (z 8 470 porad w 2014 r. do 7 803 porad w 2015 r.).
 19. W stosunku do 2014 r., w okresie sprawozdawczym, przy dość znacznym wzroście liczby wydanych zgód na prowadzenie postępowania o przysposobienie, o których mowa w art. 17 pkt c Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, liczba dzieci, których te zgody dotyczą, nie uległa istotnej zmianie (w 2014 r. wydano 247 takie zgody, które dotyczyły 352 dzieci; w 2015 r. wydano zgodę w 252 sprawach, które dotyczyły 371 dzieci).
 20. Nastąpiło zmniejszenie liczby przysposobionych dzieci (w 2014 r. przysposobiono 3 492 dzieci, w 2015r. – 3 410). Nadal najmniej liczną grupą dzieci przysposobianych są dzieci w wieku powyżej 10 lat (18%). Natomiast spadła liczba dzieci przysposobionych w przedziale wiekowym od 0 do 4 lat (w 2014 r. było 1 747 dzieci, a w 2015 r. 1 660). Jednak przy spadku ogólnej liczby przysposobionych dzieci może to oznaczać, że nadal utrzymuje się w Polsce tendencja zwiększonego zainteresowania adopcją przede wszystkim dzieci młodszych.

Aneks

I. Rodziny zastępcze

Tab. 1. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005 – 2015

Lata	Rodziny spokrewnione z dzieckiem	Rodziny niezawodowe*	Zawodowe rodziny zastępcze**					Rodziny domy dziecka	Ogółem
			ogółem	zawodowe	wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	35 592	5 790	661	x	152	40	469	x	42 043
2006	36 394	6 054	885	x	318	59	508	x	43 333
2007	36 788	6 267	1 102	x	495	86	521	x	44 157
2008	36 880	6 326	1 323	x	661	115	547	x	44 529
2009	36 762	6 200	1 494	x	777	167	550	x	44 456
2010	36 673	6 242	1 684	x	902	208	574	x	44 599
2011	36 701	6 227	1 912	x	1 035	252	625	x	44 840
2012	25 836	12 162	1 843	1 036	x	264	543	228	40 069
2013	25 842	12 182	1 906	1 099	x	256	551	330	40 260
2014	25 071	11 711	2 024	1 215	x	251	558	395	39 201
2015	24 785	11 549	2 025	1 216	x	253	556	488	38 847

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2015 r. (stan na dzień 31grudnia).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2005 – 2015

Lata	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych*	Liczba dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych**					Liczba dzieci w rodzinnych domach dziecka	Ogółem
			Ogółem	zawodowe	wielodzietnych	specjalistycznych	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	46 261	9 219	3 865	x	711	77	3 077	x	59 345
2006	46 831	9 661	5 062	x	1 554	141	3 367	x	61 554
2007	48 488	10 198	6 313	x	2 397	203	3 713	x	64 999
2008	48 450	10 143	7 433	x	3 370	278	3 785	x	66 026
2009	48 111	9 852	8 013	x	4 018	387	3 608	x	65 976
2010	47 981	9 809	8 617	x	4 516	428	3 673	x	66 407
2011	47 907	9 763	9 301	x	5 079	533	3 689	x	66 971
2012	33 769	16 383	6 454	3 935	x	606	1 913	1 476	58 082
2013	33 306	16 431	6 727	4 035	x	583	2 109	2 106	58 570
2014	32 405	15 890	6 779	4 194	x	568	2 017	2 583	57 657
2015	31 951	15 486	6 371	4 064	x	549	1 758	3 178	56 986

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 – 2015 r. (stan na dzień 31 grudnia).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

II. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Tab. 1. Liczba placówek - opiekuńczo- wychowawczych z podziałem na poszczególne typy

Lata	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	Placówki wielofunkcyjne	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjne ośrodki preadopcyjne	Ogółem*
2005	55	267	301	102	x	x	x	725
2006	52	263	283	129	x	x	x	727
2007	44	274	263	154	x	x	x	735
2008	37	279	259	166	x	x	x	741
2009	38	267	268	189	x	x	x	762
2010	35	282	277	177	x	x	x	771
2011	31	282	291	181	x	x	x	785
2012	123	267	515	x	13	1	1	816
2013	149	242	625	x	30	3	2	923
2014	166	238	712	x	45	6	2	1 020
2015	177	231	749	x	48	6	2	1 054

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 – 2015 r. (stan na dzień 31 grudnia).

* dotyczy jednostek organizacyjnych – dane nie sumują się, ponieważ jedna jednostka organizacyjna może pełnić funkcje kilku placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych

Lata	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych:					Regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych	Interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych
	typu interwencyjnego	typu rodzinnego	typu socjalizacyjnego	wielofunkcyjnych	specjalistyczno-terapeutycznych		
2005	4 157	2 252	16 527	7 736	x	x	x
2006	4 998	2 187	13 951	10 890	x	x	x
2007	4 619	2 261	12 505	12 234	x	x	x
2008	2 955	2 226	11 343	13 291	x	x	x
2009	2 628	2 242	11 106	13 736	x	x	x
2010	2 058	2 495	10 660	13 404	x	x	x
2011	1 819	2 524	10 787	13 003	x	x	x
2012	2 217	2 232	15 967	x	109	49	23
2013	1 927	2 030	15 626	x	366	115	41
2014	1801	1 963	15 324	x	429	144	36
2015	1 576	1 885	15 387	x	444	182	43

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 – 2015 r. (stan na dzień 31 grudnia).